HUMANIST

MAANDELIJKSE UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND, NUMMER 2, FEBR. '84, LOSSE NUMMERS ƒ 2,50

RUUD GULLIT & FRANK RIJKAARD

Topvoetballers over diskriminatie in en buiten het stadion

Utrechtse pers negatief over Verbond
Vijf Minuten wordt kwartier op maandag
Macht, nieuw thema in de vrouwenbeweging
Kritisch Humanisten in de slag met Johan Wijne
Verzorgingsstaat beperkt zelfbeschikkingsrecht
Theodor Holman over de film Zelig
Koos & Harrie over fantasie

VOORONTWERP
HUMANISTISCH
PERSPEKTIEF

Al gelezen? Zie pag. 4

Humanist is een uitgave van het Humanistisch Verbond en verschijnt maandelijks.
39ste jaargang, februari '84.

Redaktie & vormgeving:
Hes van Huizen

Aan dit nummer werkten mee:
Bert Boelaars
Theodor Holman
Tom Jansen
Harrie Jekkers
Saul Koster
Jan Lankveld
Koos Meinderts
Corinne Noordenbos
Jac van den Oort
Clari Passchier
Ans Sillen
Martin Šimek (Anone)
Rob Tielman
Chiel Verduijn
Casper Vogel
Hans Wansink
Marianne Wimmers
Johan S. Wijne

De redaktie van de ,,Humanist" wordt terzijde gestaan door een redaktiekommissie waarin zitting hebben:
Johan S. Wijne
Mettha de Nachtegaal
Jan de Leede
Wim Jungman
Rina Spigt

Redaktie-adres:
Oudkerkhof 11, Utrecht
Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030-318145

Dit blad is gedrukt op kringlooppapier bij Brouwer Offset, Utrecht

Het volgende nummer verschijnt rond 1 maart. Kopij moet uiterlijk binnen zijn op 10 februari 1984.

Abonnement/lidmaatschap

Een abonnement op de ,,Humanist" kost *f* 25,— per jaar.
De kontributie voor het lidmaatschap van het HV stelt u zelf vast. De minimumkontributie is *f* 65,— per jaar, inklusief een abonnement op de ,,Humanist". Mede-leden hoeven geen kontributie te betalen. Als richtlijn voor de vaststelling van de bijdrage houden veel leden een half procent van hun inkomen aan. Voor leden met een bruto-inkomen beneden de *f* 17.000,— per jaar bedraagt de minimumkontributie *f* 45,— per jaar. Voor jongeren voor wie recht op kinderbijslag en/of kinderaftrek bestaat bedraagt de kontributie *f* 30,— per jaar. Gezinsleden en huisgenoten kunnen zelfstandig lid worden voor *f* 15,— per jaar. Men ontvangt dan geen ,,Humanist".

Geef u op als lid van het Humanistisch Verbond of neem een abonnement op de ,,Humanist". Bel 030 -31 81 45 of schrijf naar: Postbus 114, 3500 AC Utrecht.
Wacht met betalen tot u een aksept-girokaart ontvangt.

HUMANISTISCH VERBOND
POSTGIRO 197930 - UTRECHT

Foto's omslag: Dries Linssen/ANP

Socrates-symposium over satire

,,Spotten is een menselijke eigenschap en satire bestaat al zo lang er mensen zijn", schreef Hans Mulder in het vorige jaar verschenen boekje ,,Twaalf cartoonisten." En Rob Tielman in het pas verschenen Voorontwerp Humanistisch Perspektief: ,,Het heeft geen zin zaken te bestrijden die eigen zijn aan de menselijke natuur." Hij voegt daar aan toe, dat deze menselijke zaken daarom nog niet goed of slecht kunnen worden genoemd: ,,Die beoordeling is afhankelijk van wat men er mee doet."
Voor satire als vorm van kritische spot bestaat de laatste jaren grote belangstelling. Satire kent een lange geschiedenis en is volgens kunsthistorikus Hans Mulder ironischer en eigenzinniger geworden. Regelmatig raakt het verschijnsel in opspraak. De diskussies spitsen zich vaak toe op de ethische vraag wat nog ,,toelaatbaar" is. Daarbij blijft dat voor columnisten en cartoonisten andere grenzen gelden dan voor de journalist. Waarom is dit het geval, en welke maatstaven kan men dan aanleggen?
Deze vragen staan centraal op het Socrates Symposium van 14 februari. Onder het motto ,,De verpakte boodschap" zal op die avond in een gevarieerd forum worden gediskussieerd over satire in de media. In het forum zitten Jos Collignon (cartoonist), Hetty Heyting (programma-maker, o.a. ,,De familie Knots"), Theo Holman (publicist) en Nico Scheepmaker (columnist). De diskussie staat onder leiding van Jan Haasbroek (VPRO).

Het fenomeen satire zal op 14 febr. aan een kritisch onderzoek worden onderworpen, getuige ook de stellingen die deze avond ter diskussie zullen staan:
1. Satire is nog de enige manier om mensen te bereiken in de stortvloed aan informatie die over hen wordt uitgegoten.
2. Satire is altijd eenzijdig; de werkelijkheid is genuanceerder. Een satiricus mág ook meer dan een journalist en hoeft bijvoorbeeld nooit te rektificeren.
3. Satire komt altijd van mensen die zelf geen verantwoordelijkheid dragen.
4. Satire versluiert de werkelijkheid of maakt deze belachelijk. Ze werkt in de hand dat mensen de moed opgeven om gehekelde toestanden te verbeteren. Satire heeft een verlammend effekt.
5. Satire is leuk, maakt als cartoon een pagina minder grijs, ze is aardig ,,erbij", maar (a) haalt weinig uit; en (b) het gaat in de journalistiek toch om de serieuze, journalistieke informatie.
6. Satirici zijn de nieuwe moralisten.

Dinsdag 14 februari, aanvang 20 uur, toegang vrij; plaats: Grote zaal Erasmushuis, Oudkerkhof 11, Utrecht (vlak achter stadhuis).

Afscheid van Rekenschap

Het humanistisch tijdschrift voor wetenschap en cultuur, Rekenschap, vierde in december zijn dertigjarig bestaan. Twee redaktieleden hebben het blad vanaf het prille begin mee helpen ontwikkelen: Jan Brandt Corstius en Bertus Schaper. Hun dertigjarig redakteurschap, vervuld in soms spaarzame vrije uren, is een grote verdienste geweest voor de humanistische beweging. De twee heren vonden het na dertig jaar welletjes en zagen in het nu gevierde jubileum een goede aanleiding om het werk aan anderen door te geven. Namens die anderen sprak Henk Bonger een dankwoord, dat met bloemen werd onderstreept.
Ter gelegenheid van het Rekenschapjubileum is een speciaal nummer uitgebracht met een selektie uit de beste artikelen uit het bestaan van dit tijdschrift. De bundel is 120 pagina's dik en te bestellen door overmaking van *f* 10,– op giro 58.22.93. t.n.v. Stichting Socrates te Utrecht, onder vermelding van ,,jubileum-nummer Rekenschap".

Bloemrijk afscheid. V.l.n.r. Bertus Schaper, Henk Bonger en Jan Brandt Corstius

Foto: 't Sticht

NEGATIEVE BELANGSTELLING VAN PERS VOOR VERBOND

Nee, leuk was het niet voor het Humanistisch Verbond. In de maand december van het vorig jaar werden velen opgeschrikt door een lading negatieve publiciteit over het HV in het Utrechts Nieuwsblad, en enkele andere bij de Gemeenschappelijke Persdienst aangesloten dagbladen. Grote koppen als „Financieel beleid van Verbond was slecht" „(HV) opgeschoven naar grijze midden" en „(Vak)bond: subsidie fout gebruikt bij Humanisten" werden de krantelezers voorgeschoteld. De eerste kop kan men als juist kenschetsen, over de tweede zal men van mening verschillen (maar was dan ook een citaat), en de derde hierboven geciteerde kop kan gevoeglijk als onzorgvuldige journalistiek worden bestempeld. Hierhier later meer. Misschien gaf de kop boven een artikeltje in De Volkskrant (19/12/83) wel het beste de huidige stand van zaken in het HV weer: „Het rommelt bij de humanisten".

'Opgeschoven naar grijze m

NOTA OVER HUMANISTEN

Financieel beleid van Verbond was slecht

'Bond: subsidie fout gebruikt ... humanisten

Financiële problemen aangepakt

Humanistisch Verbond gered

Het rommelt bij de humanisten

interview met J. WIJNE tweede secretaris van Humanistisch Verbond

Voor de in het Verbond bestuurlijk aktieve leden – en ook voor trouwe lezers van de „Humanist" is dat geen onthullend nieuws. Nieuw en vooral verrassend voor velen was wel de prominente aandacht die de perikelen bij het Verbond kreeg: twee dagen achtereen groot voorpaginanieuws. Daarnaast was men soms onaangenaam verrast door de felheid waarmee sommige insiders hun negatieve mening over het HV ten beste gaven. Vooral de voormalige publiciteitskoördinator Paul Custers was voor velen de gebeten hond omdat hij ongezouten zijn zeer uitgesproken mening over het Verbond ventileerde. Maar ook de uitspraken van de (verkeerd geciteerde?) vakbondsbestuurder Herman Hoogduin werden bepaald niet door iedereen met vreugde begroet. Een uitvoerige ingezonden brief geschreven door twee leden van de inmiddels opgeheven speciale financiële kommissie ontkrachtte de suggestie dat er bij het HV subsidie fout gebruikt zou zijn. En ook op andere punten zette de ingezonden brief enige feiten weer op hun plaats.
In dezelfde week waarin het Utrechts Nieuwsblad zo prominent berichtte over het Verbond, publiceerde het Algemeen Dagblad een interview met (de toen waarnemend mededirekteur) Johan Wijne, onder de opwekkende kop „Humanistisch Verbond gered". Hij wijt de gemaakte fouten aan overmatig enthousiasme maar acht de problemen inmiddels opgelost.

Dat het urgent is om – zowel op inhoudelijk gebied als waar het gaat om de struktuur-veranderingen aan te brengen in het HV, is langzamerhand voor iedereen wel duidelijk. Als het Verbond tenminste ook in de toekomst mee wil blijven tellen in de vaart der levensbeschouwelijke organisaties. Hierbij gaat het dan in de eerste plaats om de nijpende noodzaak de kwakkelende financiën van het HV weer gezond te maken. Het HV blijkt de laatste jaren duidelijk op te grote voet te hebben geleefd. Een speciale financiële kommissie zette vorig jaar de zaken op een rij en konkludeerde onder andere dat met name op het vlak van transakties in onroerend (verkoop Erasmushuis, aankoop Coornherthuis, huur nieuwe Erasmushuis) er fouten zijn gemaakt en dat er daarnaast veel te weinig sprake is geweest van een goede begrotingsbewaking.
Het hoofdbestuur heeft inmiddels de juistheid van deze analyse erkend. De Verbondsraad (die het financiële rapport in zijn laatste vergadering behandelde) nam vervolgens met grote meerderheid een motie van teleurstelling aan. Inmiddels heeft het bestuur maatregelen genomen om te komen tot een gezondere financiële situatie voor het HV, onder andere door een betere begrotingsbewaking. Ook is het gevaar voor ontslagen in 1984 inmiddels afgewend.

Hes van Huizen

Buitengewoon kongres uitgesteld tot mei

Zie pag. 22

Verder in dit nummer

Interview Gullit & Rijkaard	pag. 6
Macht en de vrouw	pag. 10
Kritisch Humanisten-Wijne	pag. 12
Onze verzorgingsstaat	pag. 15
Brieven van lezers	pag. 18
Holman over Zelig	pag. 20
Het HV-gebeuren	pag. 22
Koos & Harrie over fantasie	pag. 24

Mary Zeldenrust

Foto: Corinne Noordenbos

De ontroering was velen van het gezicht te lezen, bij de krematie van Mary Zeldenrust-Noordanus, op 19 januari in Rotterdam. Temidden van een zee van bloemen stond de kist met haar lichaam, symbolisch voor haar verbondenheid met de natuur.
Ondanks haar enorme weerbaarheid kon zij de voortschrijdende kanker niet tegenhouden. Toch is haar overlijden nog onverwacht, in haar slaap, gekomen. Geheel in de lijn zoals ze er altijd over sprak, heeft ze tot het laatste moment moed gehouden. Ze was daarin sterk en dapper, een troost misschien voor de velen die door haar uitspraken van de laatste tijd werden geïnspireerd.
Na een aktief leven had ze zich de laatste twee jaar vooral toegelegd op het bespreekbaar maken en beter leren omgaan met levensbedreigende ziekten als kanker. ,,Maar wij weten ook hoe ontzettend lief zij was", voegde haar man Dick daar nadrukkelijk aan toe bij de krematie. De vele reakties die Mary op haar optredens kreeg, ontlokten haar eens de uitspraak: ,,Ik schijn een aardig mens te wezen". Een groter understatement heb ik zelden gehoord, aldus Dick.

Mary Zeldenrust is 55 jaar geworden. Ik ben blij dat ik in oktober nog in de gelegenheid ben geweest om haar uitgebreid te interviewen. In dat gesprek bracht zij openhartig naar voren hoezeer zij reeds rekening hield met de dood, maar tegelijk alle interesse en energie behield voor de kwaliteit van haar leven op dat moment. Er waren ook nog vele plannen. De wijze waarop ze met overtuiging kon duidelijk maken geen spijt te hebben van het leven, zoals ze dat geleid had, heeft me zeer getroffen.

Bert Boelaars

Tijdens de krematie bracht dochter Maartje een lied ten gehore, op een tekst van haar vader. Ter herinnering aan Mary Zeldenrust volgt hieronder de tekst.

VOOR MARY

De zon en de maan, kringelen hun loop
Volgens de wetten, waar is nog plaats voor hoop
Alles gaat, zoals het gaat
En wat doe ik. . . hoeveel doe ik. . .

Alles om mij heen, doet een appèl
Ik voel mij verantwoordelijk, eigen plicht zie ik snel
En alles draait, zoals het draait
En waar blijf ik. . . wie ben ik. . .

Mensen reageren, voor mij niet onverwacht
Boosheid, rancune, vreugde en ook macht
En ieder klaagt, en ieder vraagt
En wat voel ik. . . en wie voel ik. . .

Mijn angsten zijn mijn deel, verdriet is ook een wet
De wereld is daarbuiten, maar ook 's nachts in mijn bed
En veel dat eist, en veel dat krijst
En wat vraag ik. . . en wat eis ik. . .

Ik weet dat er verlies is, verlies hoort bij het spel
Ik heb zoveel verloren, maar trek niet aan de bel
Het is mijn verdriet, van anderen niet
Waarom huil ik niet. . . of huil ik wel. . .

Ze zeggen dat ik trots ben, dat mag als ik het mag zijn
Mijn kracht dat is mijn zwakheid, geef mij mijn eigen lijn
Ik heb veel barrières, ik hoef veel mensen niet
Maar ik heb een huid. . . een mensenhuid. . .

Psychologen spreken, schrijven over schuld
Het gevoel daarover, wordt niet meer geduld
En iedereen weet, over iedereens leed
Wat weet ik zelf. . . waar ben ik zelf. . .

De zon is ver, de maan is ver
En soms dichtbij, ik ben ook een ster
Maar niet alleen, want om mij heen
Zijn meer sterren. . . mensen zoals ik. . .

Geef uw mening perspektief

Heeft u het al in huis, het Voorontwerp Humanistisch Perspektief? U kunt tot de zomer reageren op de inhoud van dit Voorontwerp door uw kommentaar op te sturen naar het hoofdbestuur van het HV. Ook kunt u naar een van de regionale diskussiedagen gaan en daar over het Voorontwerp meepraten, of in een van de gespreksgroepen meedraaien die vele gemeenschappen op hebben gezet of nog zullen opzetten. Raadpleeg daarvoor uw plaatselijk informatieblad van uw gemeenschap. Maar we stellen uw individueel ingezonden opinie dus ook ten zeerste op prijs.

Het Voorontwerp Humanistisch Perspektief (met als bijlage de uitgangspunten en doeleinden van het HV plus het Humanistisch Perspektief uit 1977) is te bestellen door ƒ 3,80 over te maken op giro 58 t.n.v. de Humanistische Pers te Utrecht onder vermelding van: Perspektief.

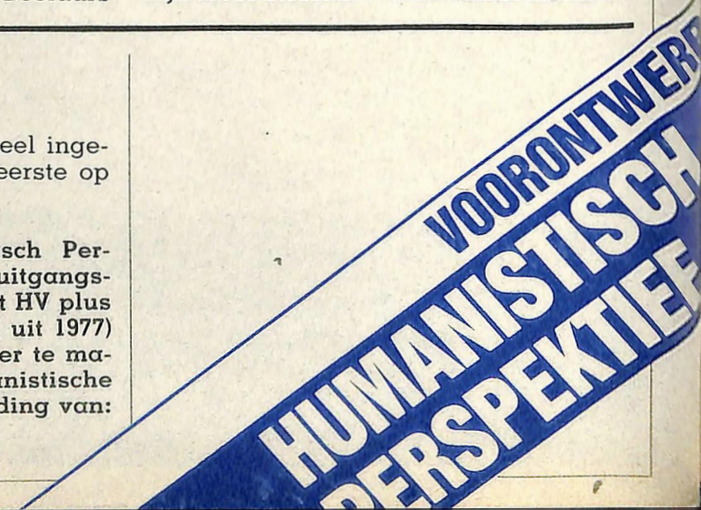

Vijf Minuten wordt kwartier op maandag

De televisie-programmering van het Humanistisch Verbond gaat veranderen. Vanaf 1 oktober a.s. komt er wekelijks een programma van een kwartier op maandag, Nederland 2, na het nieuws van 19.00 uur. Daarmee verdwijnen zowel de zondagse rubriek Vijf Minuten Bedenktijd als de halfuurs uitzendingen om de drie weken op de late vrijdagavond. Langere programma's komen weer terug als de zendtijduitbreiding waarom het HV heeft gevraagd doorgaat.

Over vorm en inhoud van het nieuwe wekelijkse kwartierprogramma zijn nog geen definitieve besluiten genomen.
Gedacht wordt aan het in elk geval handhaven van verschillende programmavormen die in de Vijf Minuten het meest aantrekkelijk en effektief bleken. Naar verwachting zal de nauwe tijdsbegrenzing dan wat minder pijnlijk zijn.
Daarnaast wordt gewerkt aan nieuwe mogelijkheden om aktueler te worden en om meer bekendheid te geven aan evenementen in de humanistische beweging, bijvoorbeeld met een agendarubriek in een maandelijks magazine. Ook wordt gezocht naar een aantrekkelijke vorm om vanuit humanistisch oogpunt belangrijke ontwikkelingen of ideeën te signaleren en daarop korte reakties te horen in en om het HV.
De verschillende programmavormen zullen in een vast ritme elkaar afwisselen, echter in een zelfde herkenbaar kader.

Vijf Minuten Bedenktijd moest van z'n huidige plek verdwijnen doordat de wisseling van zendgemachtigden halverwege de avond verviel. Na lang touwtrekken kwam als uiteindelijk kompromis uit de bus: *maandagavond op Nederland 2 van 19.12-19.27 uur* (na journaal en Ster; ,,tegenover" de Avro op Nederland 1 en voorafgaand aan – volgens een vast schema wisselende – grote omroepen).

De motieven achter de voorgenomen veranderingen zijn van diverse aard.
In de eerste plaats heeft elke programmavorm een beperkte levensduur. Komend najaar zal Vijf Minuten Bedenktijd meer dan 250 afleveringen oud zijn. Met een zo gekomprimeerde programma-formule betekent dit dat het publiek aan iets nieuws toe is. Voor het team van makers (ook al zaten daar enkele wisselingen in) geldt dat trouwens niet minder. De Vijf Minuten programma-formule heeft zijn voor- en nadelen voldoende getoond, is de slotsom.
Een oneindig veel groter publiek is er bijvoorbeeld door met het HV in aanraking gekomen. Velen blijken de geboden stof tot nadenken zinnig te vinden en leren het HV soms van een wat leukere kant kennen dan ze misschien gewend waren. Maar er zijn ook belangrijke beperkingen. Zo haalden tot verdriet van vele HV-leden allerlei Verbondszaken de buis niet, omdat ze niet konden voldoen aan de eisen die vanuit een levensvatbaar programma gesteld moeten worden. Ook blijken er kijkers te zijn die er gewoon niets aan vinden, of het verband met het humanisme niet zien. Een andere formule biedt weer andere mogelijkheden; al zullen teleurstellingen ook dán niet voorkomen kunnen worden.
Er is één troost – hoe omstreden het programma binnen het HV mag zijn; erbuiten wordt er veel positiever op gereageerd. En ver van huis gaan we daarmee niet, want diegenen die blijkens het jongste kijkersonderzoek van de NOS het programma waarderen, worden gekenmerkt door een oververtegenwoordiging van kijkers die sterk door het humanisme worden aangesproken.

De kijkcijfers voor de Vijf Minuten Bedenktijd geven reden tot betrekkelijke tevredenheid. Dat kan niet gezegd worden van onze uitzendingen op vrijdagavond (in afwisseling met IKON) na het journaal van half elf.
Deze meestal zware kost moest al jarenlang konkurreren met amusementsprogramma's en films waarnaar steeds meer mensen zo tegen het weekeinde uitzien.
Er was ook een meer zakelijk argument om van vijf minuten naar een kwartier te gaan. Een willekeurige steekproef leert dat de uitzendingen van alle omroepen op een Nederlandse tv-dag gemiddeld zo'n 28 minuten duren. De programma's van het HV duren nu gemiddeld 11½ minuut, wat betekent dat onze tv-dienst, met veel minder geld en mogelijkheden dan andere omroepen niettemin bijna 2½ keer zoveel programma's produceert. Of de relatief zware belasting van een bescheiden groep kreatieve mensen ook echt verlicht wordt door naar uitzendingen van een kwartier te gaan, moet nog blijken.
Een stap in de goede richting is het zeker; vooral als zendtijduitbreiding verdere verlenging mogelijk zal maken en er weer ruimte gaat komen voor een wat bredere en meer verdiepende aanpak.
Of die uitbreiding er ook komt zal binnenkort duidelijk worden, als minister Brinkman van WVC het (verplichte) advies daarover van de Omroepraad binnen heeft en hij zijn beslissing moet nemen.

Casper Vogel

Kiezen voor mensenrechten

Het Breed Mensenrechten Overleg (BMO), waarin verschillende mensenrechten-organisaties zijn gebundeld, heeft ter gelegenheid van de 35ste verjaardag van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens een voorlichtingsbrochure uitgebracht. Onder de titel ,,Kiezen voor mensenrechten" geeft de brochure inzicht in wat mensenrechten precies zijn, het verband tussen verschillende mensenrechten, de vraag waarom mensenrechten worden geschonden en het opkomen voor mensenrechten in eigen land en in de wereld.
De brochure kost slechts ƒ 2,25 en is verkrijgbaar door dat bedrag over te maken op giro 1460115 t.n.v. Humanistisch Overleg Mensenrechten (HOM) te Utrecht onder vermelding van ,,Kiezen voor mensenrechten".

Topvoetballers Gullit & Rijkaard

EEN DOELPUNT VAN ONS EEN DOELPUNT TEGEN DE CENTRUM-PARTIJ? WAS HET MAAR WAAR!

Ze ontmoetten elkaar voor het eerst op het Balbaoplein in Amsterdam, jaren geleden. Daar voetbalden ze samen met vele andere Amsterdamse jochies. Elke dag tot het donker werd. Het klikte meteen tussen de twee en ze deden in hun jeugd dan ook altijd alles samen. Ook nu zijn het nog dikke vrienden. Maar ze hebben dan ook veel gemeenschappelijks. Zowel Ruud Gullit als Frank Rijkaard (beiden 21 jaar) zijn geboren Amsterdammers en komen uit een gemengd huwelijk tussen een Surinaamse vader en een Nederlandse moeder. Beiden zijn geselekteerd voor het nationale voetbalteam.
We zochten Ruud Gullit op in Rotterdam en troffen hem in het Feyenoordstadion, direkt na de ochtendtraining. Frank Rijkaard ontving ons enige dagen later in de sjieke bestuurskamer van Ajax (Rijkaard: „Ik kom hier eigenlijk alleen als m'n kontrakt moet worden verlengd"). We praatten met hen niet zozeer over het wel en wee van het voetballen, maar over hun aparte positie als bruine topvoetballers tussen overwegend niet-bruine kollega's en supporters. Zelf blijken ze weinig of geen last van diskriminatie te hebben. Maar ze maken zich wel degelijk zorgen. De verontrustende toename van racistische uitingen en van geweld op en vooral rondom de voetbalvelden is dan ook vaak onderwerp van gesprek tussen beide vrienden. Een dubbelinterview met Oranje's hoop in voetballand.

Foto: Cor Vos

Frank Rijkaard: Of het nu over joden of kleurlingen gaat, je hebt altijd mensen die zondebokken zoeken – en vinden

Foto: Piet van der Klooster/Voetbal International

Is een doelpunt van Frank Rijkaard een doelpunt tegen de racistische Centrumpartij?

„'t Is wel een leuke uitspraak, maar ik ben toch niet zo erg optimistisch in dat opzicht. De haat die mensen van de Centrumpartij hebben tegen mensen met een andere huidskleur zit volgens mij heel erg diep. Groeperingen als de Centrumpartij hebben altijd wel bestaan en ze zullen ook blijven bestaan. Ik kan me wel voorstellen dat mensen denken dat een doelpunt van een bruine profvoetballer in een vol stadion een doorn in het oog is van racistische mensen. Maar het is echt niet waar dat je daarmee kan bereiken dat de Centrumpartij verdwijnt of zelfs alleen maar leden zou verliezen. Was 't maar waar!"

Ook Ruud Gullit legden wij de vraag voor of een doelpunt van hem een doelpunt tegen de Centrumpartij is.

„Nee hoor, dat geloof ik echt niet. Het gaat trouwens ook niet alleen om de Centrumpartij. Dat is maar een topje van de ijsberg. Racisme is iets dat bij veel mensen een rol speelt. Zelfs bij mensen van wie je dat misschien niet zou denken of bij mensen die dat niet bij zichzelf willen erkennen. De Centrumpartij is een heel klein groepje dat heel hard schreeuwt. Het ergste vind ik altijd dat je altijd mensen met dat soort ideeën zal houden."

Ook Rijkaard deelt deze mening. „Of het nu over joden of kleurlingen gaat. Je hebt altijd mensen die zondebokken zoeken (én vinden) op wie ze zogenaamd alle schuld voor een slechte ekonomie kunnen afwentelen. Alleen vraag ik me af waarom we toch maar niet van de geschiedenis kunnen leren. Misschien dat wat in de Tweede Wereldoorlog met de joden is gebeurd nu niet meer zou kunnen. Maar dan ook alleen maar omdat veel meer mensen op de hoogte zouden zijn van groepen die iets dergelijks van plan zouden zijn. Dat was toen anders omdat in feite lange tijd vrijwel niemand wist van de massamoord op de joden. En misschien ligt het bij jongeren nu ook wel anders dan vroeger. Nu groei je als kind op met niet-blanken in je omgeving. En dan krijg je toch een ander idee."

In toenemende mate is de voetballerij het toneel geworden van geweld en racistische uitingen. Spandoeken met hakenkruizen, anti-Joodse leuzen en vandalisme.
De meeste voetballers schijnen er niet zo van onder de indruk te raken. Maar hoe zit dat eigenlijk bij voetballers die door hun huidskleur vaak indirekt ook het mikpunt zijn als een (klein) deel van de supportersschare weer eens flink uithaalt?

Gullit: „Racistische opvattingen vind je in zowat elke bevolkingsgroep. Dus ook bij de mensen die in het stadion komen. Maar we moeten toch vooral niet vergeten dat er ook een heleboel goeie supporters zijn. Je kan ze niet zomaar allemaal over één kam scheren. Dat is niet eerlijk. Vanaf het veld zie ik er nooit zoveel van. Ik ben zo met het spel bezig dat voor een deel de buitenwereld voor mij gewoon niet bestaat. De televisiebeelden zie je pas achteraf en dan vind ik het inderdaad allemaal vreselijk."

Frank Rijkaard kijkt voor de wedstrijd tijdens de warming-up altijd wel „even vlug" de tribunes rond.

„Misschien gaat dat wel heel onbewust en misschien is het wel een onderdeel van de manier waarop ik me op de wedstrijd konsentreer. In elk geval zie ik dan allerlei dingen. Bijvoorbeeld een spandoek met een vreselijke tekst. Maar ik zie ook het spandoek met „hup Frank". Maar hoe erg een spandoek ook is, het heeft geen invloed op mijn konsentratie. Je moet er ook wel voor zorgen dat op dit niveau je voorbereiding optimaal is want je wilt toch zo goed mogelijk spelen en uiteindelijk ben je ook bezig je brood te verdienen. Na afloop zie ik de televisiebeelden en lees ik er ook in de kranten over. Dan denk ik er wel degelijk over na en als ik samen met Ruud speel in het Nederlands elftal, praat ik er over met Ruud."

Nog meer Mobiele Eenheid en suppoosten in het stadion, nog meer en hogere dranghekken, extra politie in en rondom het stadion, aparte vakken voor de supportersschare van de verschillende clubs. Dat zijn zo'n beetje de mogelijkheden om te proberen het voetbalgeweld terug te dringen of op z'n minst enigszins het binnen de perken te houden. Maar wat zou je nog meer kunnen doen om het geweld rondom het voetbalgebeuren terug te dringen? Kunnen de voetballers er zelf iets aan doen?

Frank Rijkaard: „Tja, dat is een moeilijk punt. Een hardere aanpak heeft alleen nog meer ellende tot gevolg. Geweld roept geweld op en dan wordt het alsmaar erger. Je moet vooral ook blijven zien dat er verschillen zijn in de vormen van geweld. Sommige jongens schreeuwen racistische taal of ontvouwen een spandoek omdat ze gewoon iets willen doen wat opvalt, ze willen provoceren en shockeren. Ze willen sensatie maar ze weten eigenlijk niet waar ze mee bezig zijn. Of je dat nu racisten moet noemen? Racisme zit toch veel dieper en het is eigenlijk een overtuiging die mensen hebben. Ik vraag me af of dit soort jongens in het stadion dat ook wèrkelijk zo voelen."

Ruud Gullit: „Er zijn mensen die vinden dat je als voetballer van het veld moet stappen als er op de tribunes bepaalde dingen gebeuren. Dat lijkt mij geen goede oplossing. Je bereikt er niet veel mee want als je terugkomt dan beginnen ze opnieuw of zijn ze zo kwaad dat er weer nieuw geweld ontstaat. En je dupeert ook de mensen die soms een flink bedrag hebben betaald om een leuke wedstrijd te zien."

In 1981 dacht een onderzoekskommissie van de internationale voetbalfederatie FIFA het geweld bij voetbalwedstrijden te kunnen beperken door profvoetballers te verbieden zich al te emotioneel te gedragen. Met name stelde men voor de taferelen te verbieden die doorgaans plaatsvinden na het scoren van een doelpunt: het zoenen, omhelzen, over elkaar heen „vallen" en de vreugdegebaren naar het publiek. Het voorstel is inmiddels geruisloos onder de bestuurstafel van de FIFA beland.

Ruud Gullit: Racisme speelt bij veel mensen een rol. Zelfs bij mensen van wie je dat niet zou denken of die dat niet bij zichzelf herkennen

Gullit: ,,Dat is toch ook geweldige onzin. Het uiting geven aan je blijdschap kan toch geen geweld uitlokken. Als je laat zien dat je in je sas bent met een doelpunt dan zijn de supporters ook blij. Bovendien zouden de spelers zich helemaal niet houden aan zo'n verbod. Dat is toch een absurde aantasting van je vrijheid als sporter? Verbieden om te laten zien dat je blij bent, wat een flauwekul zeg! Waar je misschien wel aan zou kunnen denken in dat verband is het gedrag van spelers bij een overtreding. Als je soms ziet hoe er wordt gereageerd op een berisping dan kun je je wel voorstellen dat het publiek extra geprikkeld raakt als hun favoriete speler tegen de grasmat is gewerkt. Vooral als de betreffende speler veel misbaar maakt tegenover de scheidsrechter of zelfs wraak neemt op de speler die de overtreding maakt. Dat geeft wel een negatief effekt.

Ook Rijkaard zou zo'n maatregel van de gekke vinden.

,,Blijdschap is een van de mooie dingen in je leven. Dat mag je best laten zien, op welke manier dan ook. Blijdschap na een doelpunt is toch heel normaal? Daar werk je toch in feite een hele week naartoe? En wat moet je dan zeggen van spelers die het veld opkomen en uitgebreid de grond kussen of ten overstaan van het publiek een kruis slaan of andere gebaren maken. Dat zou dan ook niet meer mogen. Het is niet mijn stijl maar ik vind dat dat moet kunnen".

Zowel Ruud Gullit als Frank Rijkaard spreken tegen dat in de profvoetballerij sprake zou zijn van diskriminatie door medespelers of door de tegenstanders. Het blijkt dat ze er zelf in elk geval niets van merken.

Ruud Gullit: ,,Nee hoor, dat valt erg mee. In het begin van mijn voetballoopbaan werd er nog wel eens iets gezegd, zo van: ,,Hé neger" of iets in die richting. Maar ik zou eerlijk gezegd geen enkel scheldwoord kunnen noemen dat ik op het veld gehoord zou moeten hebben. En als het toch zou voorkomen dan probeer ik me er zo weinig mogelijk van aan te trekken. Mensen die diskrimineren moet je proberen zoveel mogelijk te negeren. Als je dat kunt volhouden, zullen ze er ook minder zin in krijgen omdat het effekt uitblijft. En na een tijdje hoor je niets meer".

Frank Rijkaard is het eens met deze mening van Gullit: ,,Het is van de andere kant wel zo dat je in de topsport al vrij snel wordt aangesproken op bepaalde opvallende kenmerken die je hebt. Als je rood haar hebt of je draagt een beetje buitengewone bril of je hebt als een van de weinigen een bruine huidskleur dan hoor je dat ook. Het is ook zo dat de sportjournalisten je snel bijnamen geven die daarop slaan. Maar ik vind dat niet zo erg, dat hoort er een beetje bij. Het wordt pas vervelend als het mensen er alleen maar om te doen is je als zodanig neer te zetten."

In het veld dus weinig of geen diskriminatie. Maar in het dagelijks leven? Steeds meer mensen van etnische minderheidsgroepen voelen zich bedreigd door de opstekende racistische storm. Men durft soms niet meer op straat

Foto: Dries Linssen/3 poot bv

Frank Gullit: Verbieden om blijheid te tonen. Wat een flauwekul!

Onze kinderen spelen samen, ravotten samen, huilen samen, gaan samen naar school, zingen samen, dansen samen en hebben nog nooit van diskriminatie gehoord . . . dat leren ze van ons. Als ouderen moeten we onze kinderen véél leren, maar wat dit betreft, kunnen we nog heel wat van onze kinderen leren.

Tekst van de Veronica-spot tegen diskriminatie die verschillende bekende Nederlanders (waaronder Ruud Gullit) uitspreken voor televisie.

omdat men bang is gemolesteerd te worden.
Rijkaard: ,,Ja ik kan me dat goed voorstellen. Wat mijzelf betreft is er tot nog toe eigenlijk geen probleem. Ik woon vanaf mijn geboorte in Amsterdam en daar gaat het toch wel een beetje anders dan in andere steden denk ik. Er zijn hier al jaren heel veel donkere mensen en ze horen gewoon bij de stad. Het is een vrije stad waar heel veel kan dat elders niet mogelijk is. Maar als er wel eens iets wordt geroepen negeer ik dat. Ik besteed er geen aandacht aan. Dat is beter dan iets terug te zeggen. Ik wind me er niet over op. Mensen die zeggen dat donkere mensen de schuld van de ekonomische malaise zijn, maken een grote denkfout. Want die grote groep is een belangrijke faktor in onze ekonomie. Ook zij werken en ook zij zorgen voor een bepaalde koopkracht."
Ruud Gullit: ,,Ik heb zelf nauwelijks hinder van diskriminatie. Lange tijd woonde ik in Amsterdam en dat is wel een unieke stad hoor. Vroeger maakte ik nog wel eens mee dat ik in de tram zat en dat er niemand naast me kwam zitten.
En als er al iemand durfde, ging dat heel aarzelend op het puntje van de bank. Als ik dan in de volle tram opzettelijk aan de kant van het gangpad ging zitten en de raamplaats vrij was dan vroeg bijna nooit iemand of hij er even langs mocht om daar te gaan zitten. Daar moest ik toen toch wel eens om lachen. Marokkaanse of Turkse jongens kwamen wel gewoon naast je zitten.

Het komt niet zo vaak voor dat gekleurde voetballers doordringen tot de top. Was het voor hen extra moeilijk?
Frank Rijkaard: ,,Voor mij geldt dat zeker niet. Ik denk ook dat dat in het algemeen wel erg meevalt. Ik ben al op jonge leeftijd door Ajax binnengehaald. Voor een plaats in het A-team gelden toch echt alleen de voetbalkapaciteiten. Van een buitengewone jaloezie aan de kant van de blanke jongens heb ik nooit iets gemerkt. Jaloezie is iets dat je bij alle mensen aantreft. Dat is tussen blanke jongens net zo sterk aanwezig als tussen bruine en blanke jongens.

In de periode dat Simon Tahamata bij Ajax voetbalde werd hij door een deel van de Molukse gemeenschap in ons land bijzonder bejubeld. Men zag de kleine speler als een symbool van overwinning op de Nederlandse samenleving die vaak zo negatief reageerde op gekleurde mensen en op Molukkers in het bijzonder. Hij betekende voor de Molukkers dus veel meer dan zomaar een goede profvoetballer. Geldt dat voor Gullit en Rijkaard ook?
Ruud Gullit: ,,Nou, ik weet het eigenlijk niet. Het zal in elk geval zeker niet zo sterk zijn als bij Tahamata en de Molukkers. Maar van de andere kant weet je dat er toch op een bepaalde manier op je wordt gelet als je een bruine huid hebt. Ik kan me dat ook wel voorstellen. Een minderheid is al snel trots op iemand uit hun midden die het op een of ander terrein heeft gemaakt. Maar ik wil me er niet door laten leiden. Ik wil alleen lekker voetballen en of je een witte of een bruine huid hebt maakt dan niet veel uit. Bovendien voel ik me ook helemaal niet zo sterk verbonden met de Surinaamse gemeenschap in ons land. Ik ben een Nederlander en ik voel me in de eerste plaats ook een Nederlander."

Volgens Frank Rijkaard is het wel logisch dat donkere jongens iets van een extra verbondenheid voelen met jongens die er net zo uitzien en die op topniveau voetballen.
,,Een idool voor Surinamers in Nederland? Nee, dat voel ik niet en ik geloof ook niet dat dat zo is. Ik merk er ook niets van in de fanmail die ik krijg. Misschien ben je wel eerder een voorbeeld voor donkere jongetjes die later ook net zo'n profvoetballer willen worden. Mijn vriendenkring bestaat bij wijze van spreken uit net zoveel Surinaamse als Nederlandse jongens en meisjes. Ik voel me ook Nederlander en ik heb dus vanuit mezelf ook niet zo'n gevoel van lotsverbondenheid met Surinaamse mensen."

Beide voetballers voelen dus geen speciale nauwe band met Suriname. Ze volgen met niet meer dan normale interesse de ontwikkelingen in Suriname. ,,Ik ben veel meer betrokken bij zaken die in ons land gebeuren", aldus Ruud Gullit.
,,Ik vind het een goede zaak dat veel bekende Nederlanders meedoen aan die spotjes. Doordat je zo bekend bent, heeft het ook meer invloed als je je stem laat horen. Ik vond het in dit geval alleen jammer dat ik de tekst niet in mijn eigen woorden mocht zeggen. Als ik vanuit mezelf over diskriminatie praat dan kan ik er toch meer inleggen, meer gevoel inbrengen. Ik denk dat dat nog beter overkomt.

Frank Rijkaard vindt het goed als sportmensen zich inzetten voor bepaalde ideeën of akties.
,,Iedereen moet het recht hebben te zeggen wat hij denkt, dus ook sportmensen. Als er nou een jongen het veld in komt met een button op zijn shirt ,,Kernwapens de wereld uit", dan vind ik dat prima. Ik zie niet in waarom zo iemand van het veld gestuurd moet worden, zoals laatst ergens gebeurde. Die spotjes waar Ruud aan meedoet, daar zou ik ook aan meedoen als ik gevraagd wou worden."

Maar stel, dat een profvoetballer het veld betreedt met een button op zijn shirt met de tekst ,,Alle kleurlingen het land uit". Wat zouden ze dan doen?
Ruud Gullit: ,,Voor mij kan dat wel. Ik denk dat die mensen er meer moeite mee zouden hebben dan wij. Hij zou het veel erger vinden om met of tegen een kleurling te moeten spelen dan ik het zou vinden om met of tegen hem te spelen. Want hij wil mij niet aksepteren en ontzegt mij bepaalde rechten. Ik vind hem een beetje dom en zou hem negeren. Dat is voor hem erger dan er aandacht aan schenken. Trouwens mijn ervaring is dat als je met mensen praat die zo denken en ze leren je beter kennen dat ook hun opvattingen veranderen. Het tweede dat me opvalt is dat ze meestal in groepsverband naar buiten treden. Als je ze alleen spreekt dan is alles niet zo zwart-wit meer en blijken ze vaak toch andere denkbeelden erop na te houden.

Ook Rijkaard zou geen veto uitspreken tegen een speler met zo'n button op zijn shirt.
,,Als ik zeg dat iedereen het recht heeft zijn mening te uiten dan moet ik ook aksepteren dat mensen meningen hebben die mij niet aanstaan. Het zou me niet erg irriteren. Hooguit zou ik nog meer mijn best doen om zo iemand op sportieve wijze te benaderen; hem passeren in de wedstrijd met een hele mooie beweging bijvoorbeeld."

Maar waar ligt de grens dan. Waar is het moment dat Gullit en Rijkaard ,,nee" zeggen?
Ruud Gullit: ,,Je moet steeds voor jezelf nagaan of het zin heeft dat je iets doet of juist iets niet doet. Neem nou Zuid-Afrika. Ik ben tegen apartheid. Het zou kunnen dat Feyenoord wordt uitgenodigd om daar te gaan spelen. Dan moet je je afvragen of je er wel heen wil. Als je niet gaat, stel je een daad. Als je wel gaat dan moet je daar laten blijken dat je het er niet mee eens bent. Ik zou dat ook zeker doen. Ik weet nog niet hoe, maar ik zou iets ondernemen. Ik denk trouwens dat de hele ploeg bij Feyenoord erachter zou staan. Iedereen is toch tegen apartheid?"
Frank Rijkaard: ,,Dingen waar ik het echt niet mee eens ben, doe ik ook niet. Grenzen zijn altijd persoonlijk en afhankelijk van veel faktoren. Ik zou nooit een reklameaktie doen waarin kernwapens worden afgeschilderd als goed voor ons. En ik zou me ook niet laten strikken voor een commercial over Zuid-Afrika als prachtig toeristisch gebied. Die vrijheid voor mijn eigen opvattingen heb ik ook bij Ajax. Er wordt bij ons niet voorgeschreven wat iedereen moet denken."

Ans Sillen
Saul Koster

MACHT NIEUW THEMA VROUWENBEWEGING

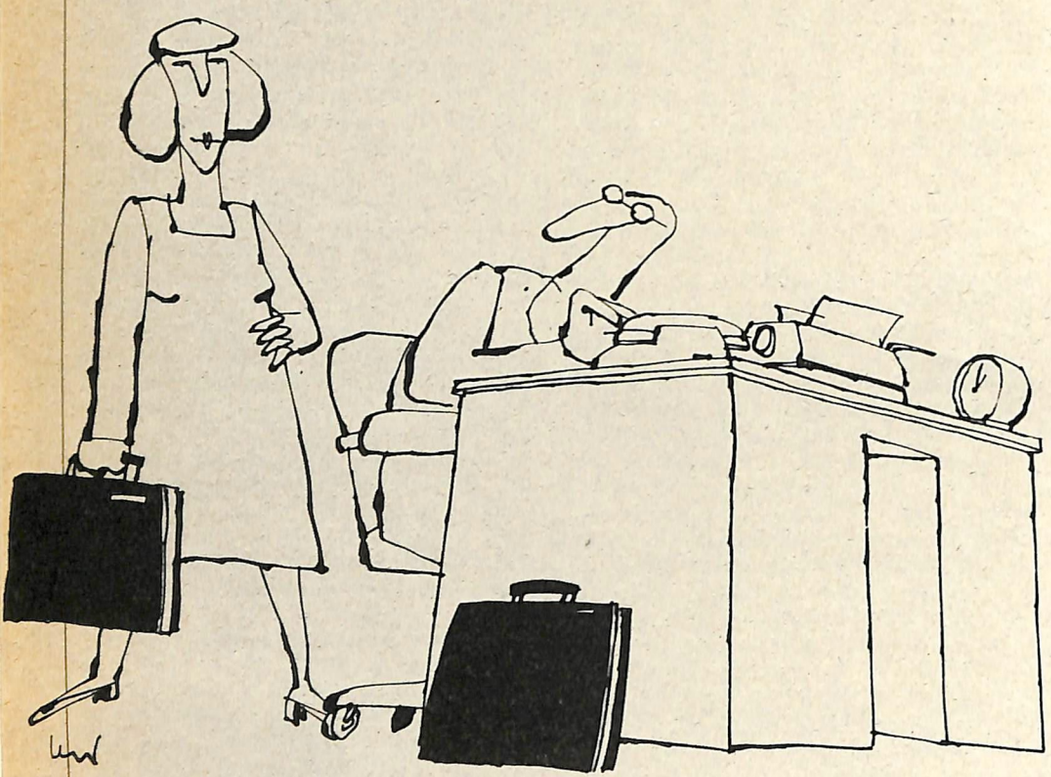

„Macht is slecht, zeggen vele mensen, want het betekent: mensen dingen laten doen tegen hun wil in. Macht gaat automatisch gepaard met geweld en dwang, zoals in diktatoriale systemen, en is daarom slecht. In deze visie heeft het woord „macht" een negatieve betekenis gekregen, en is het bijna een belediging om tegen iemand te zeggen dat hij veel macht heeft of om toe te geven dat jijzelf macht nastreeft, want daarmee zeg je dan eigenlijk dat je diktatortje wilt spelen. Hiertegenover staat dat er ook voorbeelden te noemen zijn waarin macht als positief wordt ervaren. Bijvoorbeeld de macht van de politieagent, die alleen al door zijn aanwezigheid voorkomt dat mensen te hard rijden of het rode stoplicht negeren. Of de macht van de medici, die aantoonden dat besmettelijke ziekten veroorzaakt worden door bacteriën. Daarmee maakten zij een eind aan het idee dat epidemieën een straf van god zouden zijn. Die voorstelling wordt door nog maar weinigen aangehangen: de medici hadden de macht om door hun onderzoek mensen anders te laten denken. Macht wordt dus soms positief, en soms negatief gezien."

Dit is een citaat uit het eerste hoofdstuk van het boekje „De macht van de onmacht" geschreven door Anja van Servellen. De redaktie vroeg aan Clari Passchier, lid van de HV-werkgroep vrouwenemancipatie om over dit boekje een recensie voor de „Humanist" te schrijven. Clari greep dit aanbod van macht van het geschreven woord graag aan.

Macht is een fascinerend verschijnsel. Het is overal aanwezig: in het politieke en het bestuurlijke systeem, in bedrijven en organisaties waar mensen samen arbeid verrichten, in scholen, verenigingen, gezinnen. In alle tussenmenselijke relaties. Wie er eenmaal oog voor heeft kan in veel dagelijkse situaties zien hoe „het spel om de macht" zich voltrekt.

Ondanks het feit dat macht een verschijnsel is dat veel mensen emotioneert, blijft het toch een onderwerp dat nauwelijks bespreekbaar is. Met een soort gêne – alsof we het over iets onfatsoenlijks hebben – wordt het onderwerp zodra het maar even ter sprake komt van de agenda afgevoerd. Vaak met een ontkenning ervan: dit speelt hier of tussen ons toch niet! Wij werken of leven toch in een situatie waar de relaties geheel open en horizontaal zijn. . .

Op de veronderstelling dat macht een faktor in relaties is, berust nog vaak een taboe dat slechts langzaam aan het afbrokkelen is. En dat geldt zeker voor de persoonlijke levenssfeer, in vriendschappen of tussen partners, tussen ouders en opgroeiende kinderen of in groepen waar we vrijwillig aan deelnemen.

Onduidelijkheid blijft (of bleef) dan ook een belangrijk kenmerk van macht en opvallend is dat ook in de sociale wetenschappen het verschijnsel lang in de schaduw van de belangstelling heeft gestaan. Als het onderwerp al wel werd onderzocht, dan gebeurde dat op makro-niveau. Men richtte zich bijvoorbeeld op de machtsverschillen tussen groepen in de wereld als geheel in afzonderlijke landen, of in grote ondernemingen.

In de laatste vijftien jaar is hier echter in Nederland verandering in gekomen door het werk van de sociaal-psycholoog Mauk Mulder, verbonden aan het Interuniversitair Instituut Bedrijfskunde in Rotterdam. Hij heeft uitvoerig onderzoek gedaan naar de macht op microniveau, het niveau van het individu.

In 1978 publiceerde hij een werkboek over macht, bestemd voor de dagelijkse praktijk van de arbeidsorganisatie. Hoewel het boek is toegespitst op de arbeidsverhoudingen in organisaties en ambtelijke instellingen, stelt de auteur dat de inhoud kan worden vertaald naar gezin, kerk, school, kortom naar allerlei andere situaties in het leven.

Verandering merkbaar

In de nieuwe vrouwenbeweging (de tweede feministische golf) werd macht

opvoedingsles	gedrag	machtsfaktor	gevolgen
1. een meisje maakt geen ruzie, ze vecht niet	gehoorzaam zijn, boosheid inslikken	**formele regels:** ,,houd je aan de regels die zeggen hoe het hoort"	vrede en veiligheid
2. een meisje is lief en zacht, anders is ze een kenau	vriendelijk, behulpzaam, voorkomend, meegaand	**sanktie:** ,,zorg dat ik je aardig vind want jij bent afhankelijk van mijn waardering"	een bodemloos gat dat leidt tot een negatieve spiraal van steeds afhankelijker worden
3. je moet aantrekkelijk zijn maar niet tè, want dan lok je iets uit	wel uitdagen maar op het goede moment afhouden, je verantwoordelijk voelen voor de hele situatie ook op dit punt, altijd op je hoede zijn	**mannelijke seksualiteit** ,,je bent afhankelijk van hun goedheid om erbij te mogen horen, zorg dat je aantrekkelijk bent"	daar indirecte en manipulerende macht tegenover zetten
4. voor een meisje zijn een studie en een goede baan niet zo belangrijk	eigen ideeën voor je houden, ervan uitgaan dat anderen meer weten dan jij	**deskundigheid** ,,je moet luisteren naar mensen die deskundiger zijn dan jij"	bodemloos gat en afhankelijkheid van anderen
5. zorg dat je behoort tot de groep meisjes die gehoorzaam, vriendelijk, behulpzaam, intellektueel onzichtbaar, aantrekkelijk voor mannen zijn	aardig gevonden willen worden (het belangrijkste in 't leven voor een vrouw)	**referentiemacht**	
	Deze vijfde les is een korte samenvatting van de vier daaraan voorgaande lessen.		

aanvankelijk beschouwd als behorend tot de mannenkultuur, de haantjesvechterij, waarvan vrouwen zich zouden moeten distantiëren. De laatste jaren is in deze opvatting echter een verandering te bemerken. Met name de ongelijke verdeling van macht over mannen en vrouwen is in toenemende mate onderwerp van gesprek geworden.
In 1979 opende Hedy d'Ancona het akademisch jaar van de Universiteit van Amsterdam met een rede getiteld: ,,Vrouwen en hun onmacht om macht te verwerven". Ze gaf toen een beschouwing over de belemmeringen die er zelfs voor vrouwen met een akademische opleiding zijn om op plaatsen terecht te komen waar invloed op de besluitvorming kan worden uitgeoefend.
En ook in ons eigen Humanistisch Verbond bracht een werkgroep als start voor het vrouwen-emancipatiewerk vorig jaar een nota uit – naar mijn smaak haast nog te vriendelijk getiteld: ,,Een beetje macht, een beetje liefde". In deze nota wordt o.a. een participatieplaatje van het HV gegeven. Hieruit blijkt dat er een duidelijke oververtegenwoordiging is van mannen in beleidsfunkties. Zowel op vrouwen als op mannen wordt in de nota een beroep gedaan mee te werken om hierin verandering aan te brengen.

Taboe doorbroken

Het taboe op het denken en praten over de machtsverdeling is in de laatste vijf jaar in de vrouwenbeweging duidelijk doorbroken. Een steeds groter aantal vrouwen aksepteert het idee dat vrouwen – willen ze althans iets van hun feministische doelstellingen kunnen realiseren – op plaatsen moeten komen te zitten waar maatschappelijk relevante beslissingen worden genomen. Men ontdekt ook dat het niet alleen een achterstand in onderwijs is die vrouwen verhindert op die plaatsen terecht te komen. Ook andere faktoren die hierbij een rol spelen en die o.a. te maken hebben met de verschillende manier waarop vrouwen en mannen worden opgevoed, komen in de belangstelling te staan. Eén aspekt hiervan is de verschillende manier waarop aan meisjes en jongens wordt geleerd om macht te hanteren.

Vormen van macht

Over dit laatste aspekt heeft Anja van Servellen een boekje geschreven: ,,Macht van de onmacht – hoe vrouwen met macht omgaan". De eerste vraag die zij daarin stelt is: hebben vrouwen macht, en zo ja, hoe gaan zij ermee om?
Kijkend naar de plaatsen waar mannen en vrouwen bezig zijn in het leven, komt de schrijfster tot de konklusie dat vrouwen wel macht hebben, maar dan voornamelijk in de privé-sfeer. Dit in tegenstelling tot mannen die vooral macht hebben op maatschappelijk terrein. Om het tweede gedeelte van de vraag te kunnen beantwoorden, wordt een korte beschrijving van het begrip macht gegeven en van vier vormen van macht namelijk: formele macht, sanktiemacht, deskundigheidsmacht en referentiemacht. Aan de hand van haar eigen levensgeschiedenis illustreert de schrijfster (opgegroeid in een gezin met vier broers) hoe jongens en meisjes in hun opvoeding verschillende ,,lessen" meekrijgen over de wijze waarop ze met de vier verschillende soorten macht in hun leven behoren om te gaan. Deze ,,lessen" worden tijdens de jeugd vaak onbewust geleerd en worden als het ware innerlijke ,,stemmen" waardoor men zich laat leiden – ook als het meisje vrouw is geworden. Anja van Servellen voegt aan de vier machtsfaktoren nog een vijfde toe, die van de mannelijke seksualiteit. Immers, vrouwen in onze samenleving worden bij alles wat zij doen op hun seksuele rol aangesproken.
Vrij vertaald zien de ,,opvoedingslessen" en het gedrag van meisjes in relatie tot de vijf genoemde machtsfaktoren, (die overigens niet strikt te scheiden zijn) er uit volgens het schema.

Ook andere codes

In allerlei situaties in het leven, en dan vooral in het funktioneren op maatschappelijk terrein, ontdekt een vrouw die vanuit de in het schema omschreven codes werkt, dat dit niet gebruikelijk is. Er zijn andere codes die zij niet kent. Om de geldende codes te leren kennen is tijd nodig, een vrouw begint dus vaak al met een achterstand. Ook Hedy d'Ancona noemt dit overigens in haar rede als de eerste belemmering voor vrouwen om terecht te komen op posities die voor de besluitvorming belangrijk zijn.
Na deze uitstekende analyse, gekoppeld aan haar eigen ervaringen, gaat Anja van Servellen – en dat is het hoofddoel van haar boekje – uitvoerig in op de vraag hoe vrouwen inzicht kunnen krijgen in hun situatie met betrekking tot macht en hoe zij er op hun eigen wijze mee kunnen omgaan. Ze laat zien hoe in groepen getraind kan worden om situaties helder te krijgen en besluit haar boekje met een theoretische handreiking voor het werken met het thema macht in groepen. Ze maakt hierbij onderscheid tussen het kennisniveau, het niveau van inzicht en analyse, en het niveau van de persoonlijke beleving. Om een maximaal effekt te verkrijgen zijn ze alle drie van belang.
Het boekje ,,Macht van de onmacht" is geschreven in direkte, heldere, taal, wars van vakjargon. De kombinatie

(Vervolg op pag. 17)

DE NIMMER EINDIGEND
GRENZEN TUSSEN ETHI

Ethiek en politiek. De spanning tussen die
oud als het bestaan van het Humanistisc
nist" herinneren zich nog wel dat dit h
opnieuw opgelaaide diskussie over het
hoe het Verbond zich daartussen op zou
toen toe op het onderwerp van de kernw
Algemeen Humanistisch Trefpunt en het
van Kritische Humanisten (BKH) en het
naar een stichtingsvorm).
Ethiek en politiek, een eeuwige diskussie
ten moeten blijven afwegen waar zij (e
realiteit willen staan. Een diskussie die i
nou meest recentelijk de pittige diskussie
onder het motto „Kritisch hoezo?" tusser
hoofdbestuurslid Johan Wijne. Beide opp
thema levensbeschouwing en politieke st
die zij ieder hadden opgesteld.

Johan Wijne opende het gesprek met zeer duidelijk te stellen dat levensbeschouwing en politieke stellingname onafscheidelijk met elkaar verbonden zijn. Hierop kan volgens hem niet genoeg worden gewezen. Immers, achter iedere politieke stellingname ligt een levensbeschouwing. Dit impliceert echter niet dat er uit een levensbeschouwing slechts één politieke stellingname af te leiden zou zijn.
Zo vurig als Johan Wijne het eerste wil verdedigen, zou hij het tweede willen bestrijden omdat volgens hem het de basis vormt van een totalitair stelsel. Onder een totalitair stelsel verstaat hij dan een systeem waarin één levensbeschouwing leidinggevend is en één toepassing daarvan de juiste.

Wel of geen standpunt

Rob Buitenweg stelde hier tegenover dat hij het niet juist acht de werkelijkheid te splitsen in een deel dat uit zijn aard typisch politiek is en een ander deel dat uit zijn aard typisch levensbeschouwelijk is. Het gaat naar zijn zeggen om een wijze van benadering, van optiek. Neem enig onderwerp, zo stelde hij, abortus, vredesvraagstukken of sociaal-ekonomische verhoudingen; je kunt deze allemaal meten aan èn politieke èn ekonomische kriteria, maar óók aan levensbeschouwelijke. Het gaat er voor hem dan ook niet om dat het Humanistisch Verbond deze vraagstukken politiek dient te benaderen, maar dat het HV een levensbeschouwelijke diskussie aanzwengelt over maatschappelijke aangelegenheden en vervolgens daar als organisatie een standpunt over inneemt. Rob Buitenweg was blij dat op het laatste kongres de term politieke pluriformiteit werd veranderd in humanistische pluriformiteit, omdat dát nu precies aangeeft op welk niveau de diskussie dient te verlopen en de beslissingen dienen te worden genomen. En omdat dat ook duidelijk maakt dat er sprake is of kan zijn van verschillende humanistische benaderingen van maatschappelijke vraagstukken.
Hij was het zonder meer met Johan Wijne eens, als deze stelt dat er uit *het* humanisme niet automatisch *één* bepaalde stellingname volgt. Dat is niet het geval voor kernwapens, maar evenmin voor abortus of euthanasie.
Voor Rob Buitenweg is het daarom onvermijdelijk je als organisatie te richten op de stem van de meerderheid: Dit is een goede demokratische gewoonte, al dien je daarnaast wel de diskussie met de minderheid voort te zetten en de minderheid de gelegenheid te geven zich te laten horen, aldus Buitenweg. Volgens hem is het onzin te beweren dat in zo'n redenering de meerderheid bepaalt hoe de minderheid moet denken of dat de minderheid als niet- of minder humanistisch wordt beschouwd. Maar je moet als organisatie een beleid voeren en daar heb je een standpunt voor nodig.

Kwestie van grenzen

Johan Wijne benadrukte nogmaals dat levensbeschouwing en politiek zeker alles met elkaar te maken hebben, maar dat dat dus zeker niet betekent dat het de taak van het HV is om politiek stelling te nemen. In zekere zin is hij het wel eens met de BKH, het lijkt hem meer een kwestie van grenzen, namelijk de grens waar levensbeschouwing ophoudt en politiek begint. Bijvoorbeeld: het HV kan zeker het standpunt innemen dat alle kinderen de gelegenheid moeten krijgen hun talenten te ontplooien. Het is echter niet zijn taak uit te spreken wat dat betekent voor bijvoorbeeld het al dan niet voortbestaan van de middenschool of het gymnasium. Het argument dat standpuntbepaling op grond van meerderheid toch zeer demokratisch en akseptabel is, verwerpt Johan Wijne. Volgens hem kun je wel zeggen dat de minderheid niet wordt gediskwalificeerd, maar in de praktijk zal dat tóch gebeuren. Johan Wijne is sowieso tegen het nemen van besluiten bij meerderheid die de inhoud van de levensbeschouwing betreffen omdat een meerderheidsbesluit helemaal niet noodzakelijk de waarheid weerspiegelt. Zo is het in het verleden herhaaldelijk gebeurd dat wij getiranniseerd zijn door groepen die bij meerderheid vaststelden wat ethisch verantwoord was (denk aan het katholieke zuiden). De terughoudendheid die Johan Wijne bepleit voor het HV geldt uitsluitend voor het HV als organisatie en niet voor haar individuele leden. Die moeten zelf stelling nemen. Zij hebben immers hun eigen verantwoordelijkheid in de samenleving. Het HV dient er op zijn beurt voor te zorgen dat er ruimte is voor deze individuele verantwoordelijkheid. Aldus de visie van Johan Wijne.

Rob Buitenweg benadrukte vervolgens dat die terughoudendheid inzake standpuntbepaling wel degelijk maatschappelijke konsekwenties heeft. Stel, zo verklaarde Rob Buitenweg zich nader, het HV neemt (gegeven de humanistische pluriformiteit) geen standpunt in om zodoende de minderheid te ontzien. Het HV kan dan ook op dat punt geen beleid voeren. In zo'n geval worden de heersende stromingen of krachten gesteund. Het HV oefent dan een invloed uit die het misschien zelf wel verwerpelijk zou kunnen vinden op grond van humanistische beginselen. Dit betekent dat het niet doen van een uitspraak ethisch even verwerpelijk kan zijn als het doen van een ethisch verwerpelijke uitspraak, aldus Rob Buitenweg.

Er was tijdens de hele diskussie nogal wat verzet van de kant van Rob Buitenweg en andere kritische humanisten in

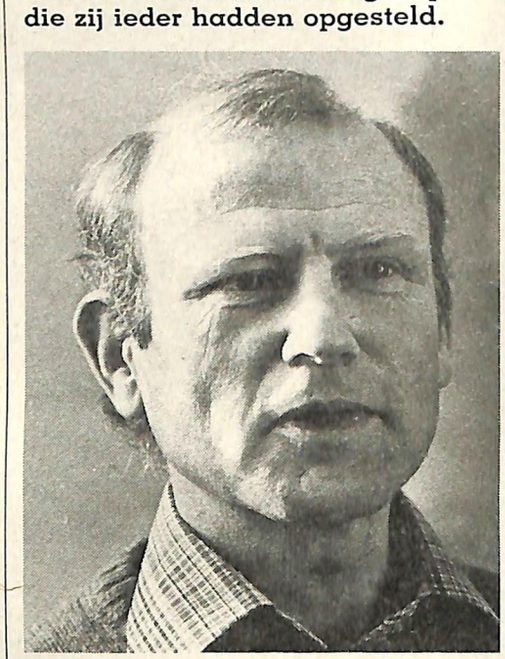

STELLINGEN van ROB BUITENWEG

- **Het is niet juist een onderscheid te maken tussen levensovertuigelijke en politieke aangelegenheden en vervolgens te betogen dat levensovertuigelijke organisaties zich derhalve niet met politieke aangelegenheden moeten inlaten. Vrijwel alle aangelegenheden kunnen vanuit verschillende gezichtspunten benaderd worden, dus zowel vanuit een levensovertuigelijke als een politieke optiek.**
- **Het niet-doen van een uitspraak kan ethisch even verwerpelijk zijn als het doen van een ethisch verwerpelijke uitspraak.**
- **Politieke stellingname van het Humanistisch Verbond is niet in strijd met verdraagzaamheid of pluriformiteit.**
- **Het Humanistisch Verbond zou zijn identiteit moeten ontlenen aan strijd voor bevrijding en emancipatie en zou stelling moeten nemen inzake: de sociaal-ekonomische onrechtvaardigheden in Nederland, vredesvraagstukken, diskriminatie en armoede in de „derde wereld".**

DE DISKUSSIE OVER DE EK EN POLITIEK

twee is zo oud als de mensheid, althans zo
n Verbond. Trouwe lezers van de „Huma-
lad twee jaar geleden bol stond van de
mningsveld tussen ethiek en politiek en
moeten stellen. Die diskussie spitste zich
apens en leidde tot de oprichting van het
ontstaan in het Verbond van de Beweging
umanistisch Vredesberaad (nu onderweg

en dat is een goede zaak omdat humanis-
n hun Verbond) in de maatschappelijke
n het HV daarom ook door zal gaan. Neem
die op 11 december vorig jaar plaatsvond
Kritisch Humanist Rob Buitenweg en het
nenten diskussieerden die avond over het
llingname aan de hand van vier stellingen

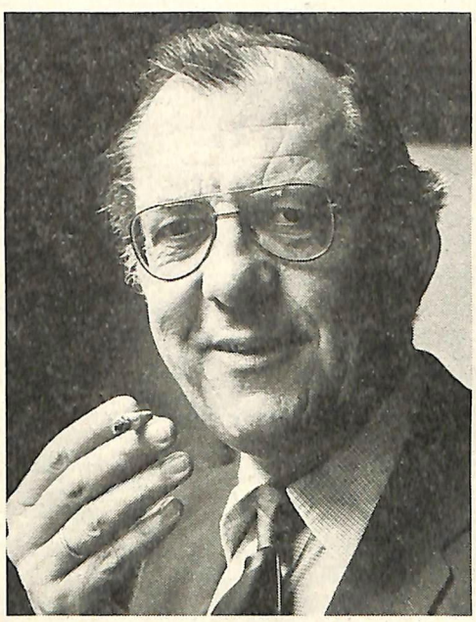

STELLINGEN van JOHAN WIJNE

- Zelfs een levensbeschouwing die op een geopenbaarde waarheid is gebaseerd kan niet tot een eksklusieve politieke stellingname leiden.
- Juist omdat het moderne humanisme niet op een geopenbaarde waarheid is gebaseerd, kan het een voorhoedefunktie hebben in het denken over staat en samenleving en de plaats en de funktie van de mens daarin.
- Wie uit een levensbeschouwing een eksklusieve politieke stellingname konkludeert, legt de grondslag voor een totalitair stelsel.
- Wanneer het Humanistisch Verbond toelaat dat het moderne humanisme op een zodanige wijze wordt gedoceerd en gepropageerd dat het tot een eksklusieve politieke stellingname leidt, brengt het onaanvaardbare schade toe aan het karakter van het moderne humanisme.

Kritische Humanisten in de slag met Johan Wijne

de zaal tegen de suggestie die volgens hem uit de stellingen van Johan Wijne sprak, dat de BKH uit een levensbeschouwing (in dit geval het humanisme) een eksklusieve politieke stellingname af zou willen leiden.
Johan Wijne zei dat zijn stellingen uitsluitend betrekking hadden op het thema van de bijeenkomst, dus op de relatie levensbeschouwing en politiek en dat ze verder niets met de BKH te maken hadden. Een uitzondering hierop vormde zijn vierde stelling. Johan Wijne zei hierover dat de BKH eksklusief is en daarom een arrogante indruk maakt. Wanneer je kijkt hoeveel mensen die in de BKH een belangrijke rol spelen, verbonden zijn aan het Humanistisch Opleidings Instituut, dan dreigt het gevaar van eenzijdigheid, lichtte Wijne toe.
Rob Buitenweg reageerde hierop door te stellen dat als Wijne het heeft over eksklusieve politieke stellingname de opvattingen of aktiviteiten van de BKH onjuist worden weergegeven. Verder benadrukte hij dat docenten en studenten op het HOI zich doorlopend en stelselmatig met het humanisme bezig houden. Hij vindt het dan ook niet verwonderlijk dat van daaruit ook het humanisme van het HV ter diskussie wordt gesteld. De opvatting van Johan Wijne zoals neergelegd in zijn vierde stelling bleef bij vele kritische humanisten toch een onaangename indruk achterlaten.

Marianne Wimmers

Bijeenkomst

Op 9 februari as. zal er weer een bijeenkomst zijn van de Beweging van Kritische Humanisten. In tegenstelling tot vorige keren zal deze 's avonds plaatsvinden en wel van 19.30 tot 22.15 uur. Wel zoals vanouds in het Landelijk Centrum op het Oudkerkhof. Op de agenda staat o.a. de struktuur van de BKH, het Humanistisch Perspektief, bespreking van de struktuurnota en het aanstaande kongres. Het postadres op de Pasteurstraat 15 bestaat niet meer. In plaats daar van alle post graag naar: Beweging van Kritische Humanisten Postbus 13067, 3507 LB Utrecht. Giro: 5241106. Telefoonnrs. 035-13323 (Rob Buitenweg) of 030-931764 (Marianne Wimmers).

Eigentijds?

We vinden het voor de hand liggend dat onze opvattingen over wat we beter en slechter – goed en kwaad – vinden door anderen worden gedeeld. Stelen mag niet, moorden ook niet. Overigens is niet altijd duidelijk wat stelen is. Sommigen zeggen (m.i. terecht), dat de bewapeningswedloop gaat ten koste van de armen in de Derde Wereld: ze noemen dat diefstal. Het niet mogen moorden is door de eeuwen heen niet van toepassing geweest ten tijde van oorlog. Deze voorbeelden kunnen met tal van andere worden aangevuld om aan te tonen dat wat wij de moeite waard vinden om ons druk over te maken – onze waarden – en de wijze waarop we dat doen – onze normen – kunnen veranderen. In humanistisch denken staan zij niet voor eens en voor altijd vast, maar zijn gebonden aan de heersende kultuur: aan plaats en tijd. Wat wél als algemeen menselijk verschijnsel wordt waargenomen, is dat overal en altijd waarden en normen voorkomen. Aangenomen moet dan ook worden dat ieder mens in meer of mindere mate een keurend vermogen ontwikkelt, dat hem in staat stelt te oordelen en leidt tot een besef van goed en kwaad; een waarden- en normbesef. Er ontwikkelt zich ook zoiets als een gezamenlijk waarden- en normbesef. Onder handhaving van ieders persoonlijke verantwoordelijkheid is er ook een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid, waarin b.v. opvoeding, onderwijs, vorming en de rol die waarden en normen daarin spelen, van belang zijn.
Onlangs betoogde staatssecretaris van onderwijs, drs. G. van Leijenhorst, sprekend als belijdend christen, dat het ons aller taak is waarden en normen over te dragen. Met overigens de beste bedoelingen bracht hij hier christenen en humanisten onder één noemer: ten onrechte. In zijn christelijke denkwereld zijn waarden en normen voor eeuwig gegeven en dienen daarom generatie op generatie te worden overgedragen. Humanisten daarentegen gaan er vanuit dat ze in de loop der tijd en onder de druk der omstandigheden kunnen veranderen. Met christenen ben ik beducht voor een samenleving zonder waarden en normen. Met recht een waardeloze samenleving, waarin de mens moeilijk de zin van zijn eigen bestaan zal kunnen scheppen: een zin-loos bestaan.
Humanisten schuwen niet bestaande waarden en normen aan de orde te stellen. Dat is niet om ze over te dragen, maar om het keurend vermogen te ontwikkelen ter versteviging van het waarden- en normbesef. Zo gaat op kritische wijze een eigentijds patroon van goed en kwaad leven als bijdrage tot ieders eigen zingeving en in wijder verband als bijdrage aan een wereldwijde samenleving waarin het voor iedereen de moeite waard is om te leven.

Chiel Verduijn
(Uit Nieuwe Noordhollandse Courant)

Weekend De Roze Rimpel

De COC-werkgroep De Roze Rimpel organiseert samen met het vormingscentrum De Hunneschans in Uddel een weekend voor homoseksuele mannen boven de 50 jaar. De bedoeling van het weekend is om samen te zijn en te praten over gemeenschappelijke ervaringen en over zaken die te maken hebben met het ouder worden en het homoseksueel zijn. Het weekend vindt plaats van 24 februari tot en met 26 februari. Kosten: *f* 85,– (reduktie mogelijk). Aanmelding: tel. 05770-1441.

Expositie Inktspot

Van 30 januari tot en met 17 maart zal in het Erasmushuis (Oudkerkhof 11 in Utrecht) de tentoonstelling „Inktspot, honderd jaar politieke spotprent in Nederland 1880-1980" te zien zijn. Bij deze expositie is ook een waardevolle katalogus te koop (niet in de winkel verkrijgbaar). Er is veel nieuw en onbekend, verrassend materiaal te zien. Wilt u twee vliegen in één klap slaan, kom dan op 14 februari het symposium over satire opluisteren. Deze avond wordt gehouden in de expositieruimte. (Zie ook pagina 2).

(advertentie)

HET HUMANISTISCH VERBOND
wil overgaan tot de aanstelling van een

Humanistisch raadsman/vrouw

voor 32 uur per week in het Deltaziekenhuis te Poortugaal.

Het Psychiatrisch Deltaziekenhuis van de Gemeente Rotterdam te Poortugaal (Z.H.) heeft een gemiddeld patiëntenbestand van zo'n 875 personen, terwijl er in totaal eveneens circa 875 mensen werkzaam zijn. Het Deltaziekenhuis bevindt zich in een omvangrijk reorganisatieproces, dat zich fasegewijs voltrekt in alle – ook ondersteunende – afdelingen van de dienst. Als onderdeel van de reorganisatie is inmiddels ondermeer overgegaan tot het onderbrengen van de patiënten in een viertal sectoren, die op zich zijn samengesteld uit diverse behandel-/verpleegafdelingen. Deze hergroepering heeft plaatsgevonden, enerzijds om constructief en creatief te kunnen inspelen op de ontwikkelingen op het gebied van de geestelijke gezondheidszorg en anderzijds om zowel de identiteit als de diversiteit van afdelingen beter tot hun recht te kunnen laten komen. De vier bedoelde sectoren omvatten: I. Ambulante zorg; II. Opname en vervolgbehandeling: III. Langdurige behandeling en beschermd wonen; IV. Geronto-psychiatrie.

Werkzaamheden:
- het leveren van een bijdrage aan de geestelijke verzorging ten dienste van patiënten en hun familie;
- het meewerken aan de integratie van de geestelijke verzorging in het ziekenhuis;
- het vormgeven aan bezinningsbijeenkomsten en gespreksgroepen;
- het leveren van een eigen bijdrage aan de optimalisering van het leefklimaat.

Gevraagd wordt:
- het diploma van het Humanistisch Opleidings Instituut of het binnenkort afronden daarvan;
- bereidheid tot samenwerking in teamverband met de in het ziekenhuis werkzame geestelijke verzorgers;
- ervaring als humanistisch geestelijke verzorger strekt tot aanbeveling.

Honorering overeenkomstig de bestaande richtlijnen.

Inlichtingen kunt u verkrijgen bij mevr. L. H. A. Viehoff, coördinator van de humanistische geestelijke verzorging in ziekenhuizen. Tel.: 030-318145 (werk) of 02942-1621 (thuis).

Schriftelijke sollicitaties binnen veertien dagen aan de voorzitter van de benoemingscommissie mevrouw M. Blom-Mourits, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

(advertentie)

Het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond roept op te solliciteren naar de funktie (40 uur per week) van

Centraal geestelijk raadsman/vrouw bij de Inrichtingen van Justitie

Hij/zij zal leiding geven aan ruim 20 geestelijke raadslieden, geheel of in deeltijd werkzaam in de inrichtingen van justitie.

De funktie omvat onder meer: Beleidsvoorbereiding, -ontwikkeling en -uitvoering en het onderhouden van funktionele kontakten met
1. het Humanistisch Verbond en de diverse werkvelden, met name het Humanistisch Opleidings Instituut,
2. overheidsinstanties,
3. de hoofdgeestelijken.

De aanstelling geschiedt op voordracht van het Humanistisch Verbond door de Minister van Justitie in de rang van administrateur (schaal 148) met een uitloop naar Hoofdadministrateur (schaal 150).

Vereisten:
Universitair of gelijkwaardig niveau in soc. psych. richting.
Leeftijd tussen 35 en 50 jaar.
Het onderschrijven van de beginselverklaring van het Humanistisch Verbond.
Goede uitdrukkingsvaardigheid in woord en geschrift.
Bekendheid met het geestelijk werk strekt tot aanbeveling.

Nadere informatie over deze funktie is te verkrijgen bij het bureau Centraal geestelijk raadsman, J. M. Kemperstraat nr. 1 te Utrecht, telefoon 030-510772 tussen 9 en 12 uur.

Sollicitaties te richten aan het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, binnen 14 dagen na het verschijnen van dit blad.

DE INRICHTING VAN ONZE VERZORGINGSSTAAT STROOKT NIET MET HET RECHT OP ZELFBESCHIKKING

Er zijn mensen die stellen dat het humanisme (en het HV) geen maatschappelijke taak meer zou hebben (zie ook het boekje „Humanisme en de Toekomst"). Volgens deze kritici is de humanistische grondgedachte van het recht op zelfbeschikking van het individu allang gemeengoed geworden in de Nederlandse samenleving. Als dat al het geval zou zijn, betekent dit dat de realisering van ieders wens op zelfbeschikking steeds moeilijker wordt. Want dit streven om het leven naar eigen inzicht in te richten, botst in hevige mate met de huidige inrichting van onze (verzuilde) verzorgingsstaat waarin het aanbod van verzorging en vorming centraal staat en niet de vraag. Daar komt in de huidige tijd nog bij dat het recht van zelfbeschikking steeds meer in de knel dreigt te komen door de noodzaak van bezuinigingen tengevolge van de ekonomische krisis. Daarenboven blokkeert de politieke realiteit een verschuiving naar een effektief, doelgericht en geïntegreerd welzijnsbeleid. Juist in deze tijd staat veel op het spel voor iedereen die het ernst is met het zelfbeschikkingsrecht van de mens.
In deze en de volgende „Humanist" gaat Hans Wansink – werkzaam bij de Vereniging van Openbaar Onderwijs – uitgebreid in op wording en verwording van deze verzorgingsstaat. Daarvoor duikt hij uitgebreid in de historie omdat het essentieel is om kennis te hebben van de historische gegroeidheid van onze huidige welzijnsstaat om te kunnen komen tot een visie hoe het zelfbeschikkingsrecht van het individu daadwerkelijk gestalte zal kunnen krijgen in de toekomst.

Mensen moeten zelf bepalen hoe zij hun leven inrichten. Deze humanistische opvatting mag dan vandaag de dag misschien een gemeenplaats zijn, het verwezenlijken van deze gedachte evenwel is in vele opzichten problematisch.
De mogelijkheden van mensen om hun leven naar eigen inzicht in te richten, zijn beperkt door een ingewikkeld net van afhankelijkheidsverhoudingen. De staat heeft in dat netwerk een overheersende positie door de organisatie van de kollektieve en sociale voorzieningen, die niet is gebaseerd op het principe van individuele zelfbeschikking.

De uitwerking van de leus „gewoon jezelf zijn" leverde lange tijd een beperkt aantal variaties op. Immers, het gereformeerde gezin in de jaren vijftig verschilde niet zo heel veel van het socialistische of katholieke gezin. Met het toenemen van het aantal variaties in de jaren zestig en zeventig, vermeerderde ook de behoefte tot het zelf inrichten van het leven. Oude vormen en gedachten stierven af, begeerte tot zelfbeschikking – liefst elke dag opnieuw – heeft ons aangeraakt.
De behoefte van ieder mens aan gezondheidszorg, verzekering tegen ziekten of verlies van bron van inkomsten, onderwijs, huisvesting, welzijn en veiligheid kan in de huidige maatschappelijke struktuur slechts plaatsvinden door ingrijpen van de staat. De verscheidenheid en tegenstrijdigheid van individuele verlangens en belangen maakt het echter niet mogelijk om iedereen tevreden te stellen. Met name omdat de eisen aan de kwaliteit van het bestaan nogal hoog zijn geworden en we het recht om die eisen te stellen aan iedereen toekennen. Matiging van onze eisen is in principe mogelijk als we er maar van overtuigd zouden zijn dat de aanwezige mogelijkheden zouden worden benut.
Helaas is dit echter onmogelijk omdat de staat geen dienende instelling is voor *alle* burgers, maar voorwerp van eeuwige strijd blijkt te zijn tussen een veelheid van uiteenlopende belangengroepen. Met het produkt van die politieke strijd zitten wij momenteel opgescheept.

Voorgeschiedenis van de verzorgingsstaat

Nederland werd door het Frankrijk van Napoleon aan een moderne staatsinrichting geholpen. De geboorte van de verzorgingsstaat vindt begin 19e eeuw plaats. In 1806 nam de centrale overheid de zorg op zich voor het lager onderwijs. Niet dat die overheid nou zozeer tegemoet kwam aan behoeften die leefden in brede lagen van de bevolking. Nee, het was meer het ideaal van een nationaal onderwijsbestel dat de burgers moest opvoeden tot staatsburgers. Dit was de ideologie van de liberale voorhoede.
De staat als schoolmeester werd spoedig gevoeld als konkurrent van de huisvader en de zielzorger. Allengs duidelijker werd de eis geformuleerd tot het verkrijgen van scholen voor levensbeschouwelijk specifieke groepen van de bevolking. Scholen die door deze groepen zelf zouden worden bestuurd (de zogenaamde soevereiniteit in eigen kring).
Achteraf kan deze negentiende-eeuwse schoolstrijd worden begrepen als een strijd om de vraag welke rol de staat moest spelen in de verzorging van de bevolking. De soevereiniteit in eigen kring had een breed en histo-

De 19de eeuwse schoolstrijd ging ook om de vraag welke rol de staat moest spelen in de verzorging

risch gefundeerd draagvlak, terwijl het natiebesef waarop de liberalen zich beriepen, zwak was.

Opkomst van de arbeidersbeweging

In diezelfde tijd groeide de politieke betekenis van onderliggende maatschappelijke groepen. Als gevolg van de industrialisatie kwam aan het einde van de 19e eeuw de arbeidersbeweging op het politieke toneel. Deze arbeidersbeweging boezemde de liberalen en konfessionelen grote vrees in. Vrees die een stimulerende invloed had op de rol van de staat, maar nog meer op de rol van maatschappelijke organisaties op het gebied van de verzorging. Zo werd in de encycliek Rerum Novarum (1891) een katholieke maatschappijleer (kompleet met een omvangrijk sociaal programma) gepresenteerd als alternatief voor de klassenstrijd: verheffing van de arbeidsstand uit het proletariaat. Deze verheffing moest volgens de encycliek het werk zijn van levensbeschouwelijk specifieke „organen" waarin ook voor arbeiders een plaats moest worden ingeruimd.
Ook bij de liberalen kregen voorstanders van aktieve sociale bemoeienis door de staat, de wind in de zeilen. Minister Goeman Borgesius bracht in 1901 de leerplichtwet tot stand, alsmede de wetgeving op het gebied van de woningbouw, de gezondheidszorg en de ongevallenverzekering. De invloed van de socialisten bleef passief; zij vormen wel een maatschappelijke dreiging maar hadden geen politieke macht. Zij oefenden invloed uit op de omvang, maar niet op de inrichting van de verzorgingsstaat zoals die tussen 1900 en 1920 vorm kreeg.

Nieuwe golf van sociale wetgeving

De revoluties van 1917 tot 1920 hadden een nieuwe golf van sociale wetgeving tot gevolg; de inrichting ervan lag echter al vast. Het partikulier initiatief kreeg de ruimte, zowel op het gebied van de gezondheidszorg, het onderwijs, de volkshuisvesting en de sociale verzekering. Dit partikulier initiatief was in handen van besturen van verenigingen en stichtingen (de verstrekkers). Deze organisaties waren naar levensovertuiging (roomskatholiek, protestantschristelijk, etc.) met elkaar verbonden en vormden met politieke partijen, patroons- en vakorganisaties én eigen media de nu zo bekende zuilen in Nederland. Daarbij speelde de positie van de gebruikers een volstrekt ondergeschikte rol. Daarom kan de inrichting van onze verzorgingsstaat *corporatistisch* worden genoemd. Daarnaast werd de ideologie van het gezin als hoeksteen van de samenleving in de praktijk tot uitdrukking gebracht (bijvoorbeeld door middel van het kostwinnersbeginsel). Zo sloot zelfs inrichting van de woningwetwoningen het gezin zoveel mogelijk van de buitenwereld af.

Na de mislukte pogingen tot revoluties in 1920 hadden de Nederlandse socialisten geen ander alternatief dan meedoen aan de verzuiling en zij deden dat met overtuiging. Zij stelden er eer in om de arbeiders tot oppassende huisvaders te maken. Huisvaders die de voorkeur gaven aan het gezin en persoonlijke ontwikkeling boven drank en andere geneugten.

De ekonomische krisis van de jaren dertig bracht nog enige politieke spanning teweeg. De bezuinigingen troffen namelijk vooral de algemene voorzieningen van de gemeenten. De kollektieve en sociale voorzieningen werden de dupe van de falende krisispolitiek. Het werd toen pijnlijk duidelijk dat de verzorgingsstaat geen be-

In de jaren vijftig was de plaats van het gezin in de verzorgingsstaat overheersender dan ooit

staanszekerheid kon bieden voor aanzienlijke groepen van de bevolking.

Na de oorlog: kompromissen

Na de tweede wereldoorlog bleek uit belangrijke initiatieven de noodzaak tot vernieuwing van het maatschappelijk bestel. De bezetter had een aantal sociale maatregelen genomen die na de oorlog bijna allemaal werden overgenomen. Daarnaast maakten groepen Nederlandse politici, intellektuelen, vakbondsleiders en ondernemers allerlei plannen. Een aantal kenmerken van het vooroorlogs bestel bleken de aanpassing aan de nieuwe naoorlogse situatie te belemmeren. Zo was voor de wederopbouw centralisatie en uitbreiding van de invloed van de rijksoverheid noodzakelijk. Dit gebeurde ten koste van gemeenten en partikuliere organisaties. Daarnaast werden de konfrontaties tussen de toppen van de zuilen en tussen ondernemers en arbeiders als onwezenlijk en politiek schadelijk ervaren. Het politieke bestel na 1946 werd daarom gefundeerd op veelomvattende kompromissen. De PvdA was prominent aanwezig in de regering, maar de katholieke leider Romme deelde de lakens uit. PvdA en NVV maakten goede sier met de – politiek onomstreden – opbouw van een stelsel van sociale zekerheid, maar garandeerden ook door middel van een geleide loonpolitiek ruim baan voor het bedrijfsleven. Deze aktieve ekonomische politiek ondersteunde, maar tegelijkertijd reguleerde het bedrijfsleven. De uitbreiding van de kollektieve sektor in de jaren na de oorlog betekende uitbreiding van de aktiviteiten van de verzuilde partikuliere organisaties, maar ook meer centralisatie, professionalisering en (financiële) afhankelijkheid.
De elites in politieke partijen en belangrijke maatschappelijke organisaties raakten doordrongen van het feit dat zij elkaar nodig hadden. Dit besef leidde tot een politieke kultuur van depolitisering. Het betekende dat konflikten binnenskamers door onderhandelen werden beslecht. De sociaaldemokratische elite was zo vervuld van dankbaarheid over de belangrijke rol die haar was toegekend dat het besef van noodzakelijke samenwerking de allure aannam van een geloof. Belangentegenstellingen werden niet meer als fundamenteel ervaren. De ekonoom Keynes had het recept uitgevonden waardoor voortaan ekonomische krises tot het verleden zouden behoren. Niet alleen de ekonomie, maar ook de samenleving als geheel zou door de politiek in goede banen kunnen worden geleid. Met behulp van inzichten van de moderne sociologie zouden ontwikkelingen en veranderingen door ingrijpen van de staat kunnen worden gestuurd. In feite vormen de naoorlogse sociaaldemokratie, de verzorgingsstaat en de moderne sociologie een drieëenheid.

Kleinburgerlijke kultuur

Deze welvaartsmaatschappij en tegelijkertijd verzorgingsstaat werd ondersteund door een kleinburgerlijke kultuur waaraan slechts weinigen zich onttrokken. De protestantse ethiek speelde in deze kultuur een dominerende rol. Men wilde zichzelf ,,verbeteren" door hard werken, sparen en zich te identificeren met het bedrijf. De kinderen moesten een goede opleiding krijgen om ,,verder te komen". De plaats van het gezin was in deze jaren vijftig overheersender dan ooit. Het geloof in god ging goed samen met het geloof in het kapitalisme dat zich in sociaal opzicht op zijn voordeligst toonde. De toenadering tot ,,andersdenkenden" groeide als gevolg van urbanisatie en moderne kommunikatiemiddelen.

Jaren 60: ingrijpende veranderingen

In de jaren zestig zorgden technische en ekonomische verworvenheden voor ingrijpende sociale en kulturele veranderingen. Uitbreiding van de tertiaire en kwartaire sektor, grotere mobiliteit en aanzienlijke loonsverhogingen leidde tot een geheel nieuwe indeling van de sociale klassen. Een proces van ontvoogding kwam op gang, ten koste van het gezag van kerkelijke, kulturele, maatschappelijke en politieke leiders. Deze ontvoogding werd gevoed door technische (de pil, televisie) en politieke ontwikkelingen (Provo, Vietnam, Watergate).
Het aktiewezen nam de allure van een nieuwe kultuur aan. Een kultuur die werd gestimuleerd door een (als gevolg van een Nieuw Linkse paleisrevolutie) vernieuwde PvdA in de regering. Veel aktiegroepen werden in de vorm van gesubsidieerde stichtingen ingelijfd in de verzorgingsstaat. Deze nieuwe verzorging en vorming verschilde niet wezenlijk van de traditionele verzuilde instellingen. Ook hier zien we dat het (professionele) aanbod de vraag domineerde. Door de welzijnswerkers werd het begrip welzijn tot in het oneindige uitgebreid tot ,,de positieve ervaring van het eigen bestaan". Nieuwe remedies tegen nieuwe kwalen betekende voor nieuwe ,,kliënten" nieuwe afhankelijkheid. Deze verzorging en vorming kwam niet in de plaats van de traditionele, maar werd er als het ware tegenaan geplakt.

Hans Wansink

Volgende maand in de ,,Humanist" het tweede deel. Hoe het feminisme de kleinburgerlijke kultuur op de kop zette, en de inrichting van de verzorgingsstaat in zijn voegen begint te kraken. Door de huidige ekonomische krisis blijkt het vermijden van politieke keuzes niet langer betaalbaar. De oorlog tussen de belangengroepen breekt los. Hans Wansink geeft aan waarom de keuzes die door de CDA-bewindvoerders Brinkman, Deetman en De Graaf worden gemaakt op het gebied van verzorging en vorming, in het algemeen verkeerd uitvallen, met name als wordt uitgegaan van het recht op zelfontwikkeling. Ook geeft hij dan aan hoe een effektief doelgericht en geïntegreerd welzijnsbeleid zou kunnen worden gerealiseerd.

Vervolg Vrouwen en macht

van persoonlijke ervaringen en theorie spreekt mij erg aan, het maakt het boekje geschikt voor velerlei vormings- en trainingsaktiviteiten met vrouwengroepen.
De toevoeging aan de bestaande theorieën over macht met de faktor van de mannelijke seksualiteit is een goed element in de analyse. Hiermee wordt aangesloten bij de feministische theorievorming uit de laatste jaren waar dit element ook een belangrijke plaats inneemt.

Vrouwen die hebben afgeleerd met macht om te gaan volgens de lessen vanuit hun opvoeding, worden met de vraag gekonfronteerd hoe ze dan wel kunnen en willen funktioneren in organisaties waar andere codes bestaan. Zijn de geldende codes geheel of ten dele aanvaardbaar? Vanuit emancipatie-oogpunt is een herwaardering van de aan vrouwen toegeschreven waarden gewenst. Hoe wordt dat ingevuld in bestaande organisaties? Hoe hebben vrouwen zich tot nu toe gehandhaafd op plaatsen waar zogenaamde mannelijke codes de boventoon voeren? Welke typische vrouwelijke vaardigheden zijn belangrijk in maatschappelijke posities waar tot nu toe alleen mannen aanwezig waren? Over al deze vragen is nog weinig bekend.
Op enkele vormingsinstituten wordt in speciale trainingen of kursussen voor vrouwen aan deze vragen aandacht geschonken. Meer inzicht in het vraagstuk kan waarschijnlijk pas op langere termijn worden verkregen, als een aantal feministische vrouwen op dit punt ervaring hebben kunnen opdoen.

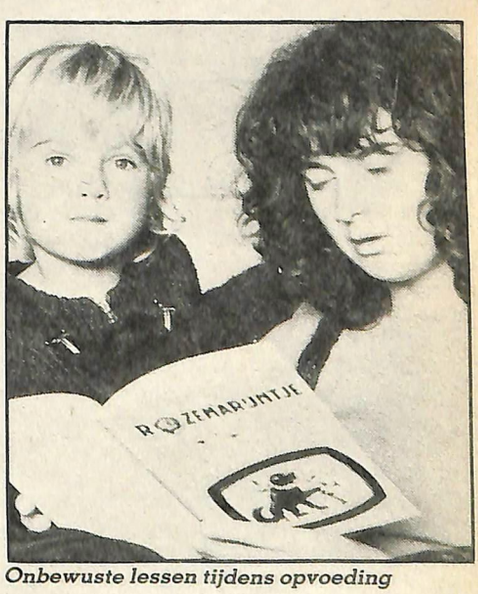

Onbewuste lessen tijdens opvoeding

Foto: Hes van Huizen

Clari Passchier

,,Macht van de onmacht – hoe vrouwen met macht omgaan", door Anja van Servellen, De Horstink, Amersfoort. ISBN 90 6184 155 0. Prijs ƒ 14,50

Hoe korter uw brief, hoe meer kans op plaatsing. De redaktie behoudt zich het recht voor brieven in te korten.

Zes miljoen lemmingen?

Nicholas Humphrey maakt zich in zijn lezing: ,,De atoombom als godheid" (,,Humanist" dec. '82/jan. '83) schuldig aan:
1. Verontmenselijking van miljoenen slachtoffers. 2. Geschiedenisvervalsing. 3. Achter zijn autoriteit als gedragspsycholoog het zich veroorloven van ,,het te weten" als hij schrijft: ,,Hele groepen mensen, mannen en vrouwen die ook graag wilden leven, zijn bijna zonder protest uitgeroeid.
als slachtoffers van hypnose, als lemmingen op weg naar de zee."
Ik vind deze afschildering van de gebeurtenissen een weergaloos staaltje van onkunde. Onkunde ten opzichte van vernederingen, bedreigingen, angsten, mishandelingen en *het niet kunnen geloven* in een zo lugubere organisatie die slechts één doel voor ogen had: vernietiging van mensenlevens.

L. Croese (Amstelveen)

Bijna-dood onzin

In de ,,Humanist" van augustus 1983 staan verklaringen van enige personen die beweren, **bijna** dood te zijn geweest en (m.i.) allerlei schimmige dingen te hebben gezien en gehoord tijdens het ,,sterven"!
Men beweert zelfs tot de konklusie te zijn gekomen, dat er ,,meer onder de zon is" en men niet genoeg aan één leven heeft!! etc. etc. etc. Wat zullen de dominees pastoors en rabbies, dit gelezen hebbende, verheugd zijn. Want nu blijkt dat zelfs leden van het Humanistisch Verbond (ook het bestuur?) moeten toegeven, dat er ,,een leven **na** de dood" is, zoals de theologen steeds, aan de hand van de bijbel, hun schapen hebben geleerd!
Mijn eerste vraag is: hebben degenen die dit beweerden, wellicht vanaf hun geboorte een religieuse hersenspoeling gehad, waarvan ze – in feite – nooit geheel zijn losgekomen – ook niet, toen ze ,,buitenkerkelijk" werden? Het is mij al eerder gebleken dat menigeen die zich ,,onkerkelijk" noemt, (ook onder HV-leden) zich niet geheel van religieuse spinsels heeft kunnen vrijmaken. Want hoe kan een echte humanist, van deze eeuw, die toch agnost, resp. atheïst moet zijn, dergelijke beweringen uiten? Ik heb ook iets als doodgaan medegemaakt. In januari 1970 werd ik door een auto aangereden: ik was metéén bewusteloos. Toen ik weer bijkwam, bevond ik mij in een ziekenhuis: ik was ca. 15 uren buiten kennis geweest en had niets bemerkt van m.i. oud-religieuse dromen. Indien ik, na die aanrijding zou zijn overleden, had ik niets gezien van ,,bijna-dood,spinsels"! (Jammer????) Maar . . . heb ik die niet meegemaakt, omdat ik vanaf mijn geboorte, niet-godsdienstig ben opgevoed, atheïst ben geworden en dus ongodsdienstig? En daarom ook geen last van hallucinaties? Blijkbaar wel! Laat het HV zich vrijwaren van soortgelijke kletskoek en onbewezen onzin want als het HV er wél mee doorgaat, dan krijg het de schijn van een soort theosofische club te zijn.

J. Liedermooij (De Bilt)

Skriptie

In verband met mijn afstudeerskriptie voor het Humanistisch Opleidings Instituut over humanistisch geestelijke begeleiding van mensen met problemen t.a.v. de verwerking van hun homoseksualiteit, zou ik graag in kontakt willen komen met hen die daar in een van de werkveiden (b.v. leger, gevangenis, studentenbegeleiding of via groepswerk) ervaring mee hebben gehad. Alle informatie en gegevens worden uiteraard vertrouwelijk behandeld.

Sjef Graat, Ekamastraat 320, 2035 VN Haarlem. tel.: 023-334481

Wat doen we in het hv met meningsverschillen?

Evenals veel andere organisaties ondervindt het Verbond het probleem van de zogenaamde polarisatie. In het algemeen wil dit zeggen dat er bij het bespreken van (veelal maatschappelijke) vraagstukken een scheiding der geesten dreigt, die kan leiden tot wederzijdse verkettering. Ieder der tegenover elkaar staande ,,partijen" pretendeert dan de meest juiste versie te hebben op de praktische consequentie van de gezamenlijke levensbeschouwing.

Een veel voorkomende en ook begrijpelijke reactie van bestuurders èn van voorstanders van ,,eenheid" is tegenovergesteld. Zij bagatelliseren, ontkennen en onderdrukken de (uitingen van) tegenstellingen en konflikten. Daarmee wordt een grauwsluier over het Verbond geworpen en een klimaat gekreëerd waarin vrije diskussie onmogelijk is. Wil het Verbond aantrekkelijk blijven voor zijn leden, dan is een middenweg vereist tussen polarisatie en de repressie van vrije meningsuiting. Het is een moeilijke weg, maar m.i. de enig mogelijke voor het Verbond.

Twee opvattingen over het HV
Zeer schematisch weergegeven zijn de HV-leden in te delen in:
- degenen die diskussie binnen het HV wensen over kontroversiële zaken, die vaak een politiek tintje hebben en waarover beroering bestaat in de maatschappij. Deze groep verlangt meestal ook officiële stellingname van het HV over deze onderwerpen;
- degenen die praktisch of principieel tegenstander zijn van dit soort discussies waarvan zij vinden dat deze niet thuishoren in het HV.

Waar in een gemeenschap leden met de beide bovengenoemde opvattingen op bijeenkomsten verschijnen, worden er hoge eisen gesteld aan het bestuur. Dit bestuur is vaak zelf ook verdeeld over de te volgen koers in dit opzicht.

De vraag is niet wie er gelijk heeft.
De humanist die vindt dat samenlevingsvragen een meer ,,bijkomstig" karakter hebben kan niet worden beschouwd als een minderwaardig verbondslid ten opzichte van de humanist die maatschappelijke betrokkenheid wezenlijk acht voor het humanist-zijn. Ook het omgekeerde is uiteraard onjuist.

De besturen van gemeenschappen hebben m.i. tot taak om positief om te gaan met dergelijke meningsverschillen of zelfs konflikten. Vrees voor konflikten en het onvermogen om daar positief mee om te gaan zou wel eens een zeer belangrijke oorzaak kunnen zijn voor het slecht funktioneren van sommige gemeenschappen. Met enige schroom geef ik aan op welke wijze met dit soort meningsverschillen en konflikten kan worden omgegaan. Het is bepaald niet de makkelijkste weg, maar wel een weg die de beste perspektieven biedt.
Ga konflikten niet uit de weg en dek ze niet toe.
Stel vast waar de tegenstellingen zitten, zonder partij te kiezen.
Behandel de ,,partijen" gelijkwaardig en geef ieder het zijne.
Sta geen persoonlijke aanvallen, debaters-trucjes en verdachtmakingen toe.
Dring aan op goede argumentatie.
Stel ook vast waarover overeenstemming bestaat, zodat de tegenstellingen niet worden verabsoluteerd.

Natuurlijk zijn zo'n paar eenvoudige vuistregels onvoldoende om de problemen eenvoudig op te lossen. Ik wil dan ook besluiten met vooral de aandacht te vragen voor de moeilijke opgave voor besturen om de twee ,,stromingen" in het HV beide binnen het Verbond met elkaar in gesprek te houden. Het is een taak waarvan besturen zich soms nog te weinig bewust zijn, en waartegen sommige besturen niet zijn opgewassen. Wellicht is het tijd, dat bestuurders (via training en vorming) geholpen worden bij dit hanteren van konflikten? Ook voor de programmering van Verbondsaktiviteiten heeft het bestaan van de genoemde twee belangstellingsrichtingen konsekwenties. Er is dus zowel behoefte aan ,,zuiver humanistisch bezinnende" als aan ,,op maatschappelijk/politieke problemen betrokken" thema's. Beide soorten thema's dienen dan in de programma's voor te komen om te voorkomen dat één der ,,stromingen" gaat afhaken.

Koos van der Waals (Middelburg)

Je moet ermee leren leven

Waarom kan ik niet meer horen
In die vreselijke stilte?
Nauwelijks meer contact met mensen.
'k Was zo in alles geïnteresseerd
Heb van contacten zoveel geleerd:
Van pro en van contra, waarom en waartoe?
En nooit meer iets horen, ik ben het zo moe.
Geluiden en stemmen, klanken, muziek.
't Bereikte me alles gemakkelijk en snel.
Ik kon reageren, ik hoorde erbij.
En denken en luist'ren, dat boeide mij.
Moet ik dit nu geluidloos aanvaarden?
Ik kan niet, ik wil niet, ik ben liever dood.

En zeg nu niet: ,,Probeer er mee te leven"
Van nu? Tot ik dood ben? Dus levenslang?
In isolement met d'omringende wereld?
'k Zit liever voor misdaad echt in 't gevang.
O, 'k weet het, ik weet het, je meent het heel goed
maar het is o zo moeilijk, dat wat ik dan moet.
Misschien moet ik luist'ren naar wat anderen doen.

Zij, die delen mijn lot en mijn leven:
Lezen van lippen, gebaar en mimiek.
Die moog'lijkheid is nog gegeven.
En dat moet dan leren te leven zijn?
Och – doe het eens voor – zo maar even.

W. de Wit (Twello)

De echtgen(o)t(e) van de gehandikapte mens

Als in een huwelijk één der echtgenoten wegens een lichamelijk of geestelijk gebrek zijn of haar rol als echtgeno(o)t(e) niet meer kan vervullen en niet meer lief en leed met de ander kan dragen, hoe vangen wij dan de geestelijke en lichamelijke nood van de gezonde echtgeno(o)t(e) op? Want deze vereenzaamt en is ten prooi aan een ondraagelijke hunkering naar liefde en begrip. De gezonde is feitelijk veroordeeld tot de rol van ongehuwde verpleger. Scheiden is moeilijk omdat er eens een liefdesband geweest is en men meestal niet de gebrekkige naar een inrichting wil sturen. De ervaring leert dat op een advertentie om een huisvriend(in) het verkeerde soort mensen afkomt die wel de lusten maar niet de lasten willen dragen en niet de verantwoordelijkheid voor een gezin op zich willen nemen. Daarom hebben enige betrokkenen gedacht aan de oplossing van het bijeenbrengen van twee van zulke echtparen (man ziek-vrouw gezond; en vrouw ziek-man gezond) zodat de twee gezonde helften elkaar kunnen steunen en samen voor de twee gebrekkigen kunnen zorgen. Wij doen veel voor de gebrekkige mens, maar wat doen wij voor het gezonde slachtoffer? Wij willen iets aan dit vraagstuk doen, het bespreekbaar maken en zouden gaarne willen weten of onder de lezers van dit blad belangstelling voor dit vraagstuk bestaat. Als geestelijk raadsman heb ik met dit vraagstuk te maken en wil de behoefte peilen.

R. Slot, Capellestraat 7, 4571 PX Axel.
Tel. 01155-2302.

Zogenaamde humor

In het decembernummer vorig jaar, was op de laatste pagina een stukje van Koos en Harrie over humor. Daar heb ik me mateloos aan geërgerd en hoop dat er niet weer van die zogenaamde humor te lezen zal zijn. Die grap over André v. Duin vond ik ook walgelijk en ordinair. En de rest was ook geen echte humor. Het is dat ik mijn kontributie voor 1984 al betaald heb aan de afdeling Deventer, want anders had ik bedankt voor het Humanistisch Verbond.

L. F. Overdijk (Deventer)

Naschrift: De dialoog van Koos & Harrie over humor was niet humoristisch bedoeld maar handelde over humor. Genoemde grap stond als voorbeeld *voor ordinaire humor. Blij dat u nog lid bent. (Red.)*

Zelfdoding

Een opmerking over Bert Boelaars' samenvatting van de skriptie van Hildegard Wassenaar over zelfdoding in Humanist no. 11 van december 1983.
Onder het tussenkopje ,,Geluk en lijden beide zien" wordt een belangrijke tot stand gekomen konklusie vermeld. Die belangrijke konklusie is echter fout, want ze is omkeerbaar en het tegendeel ervan is eveneens waar. Leest u maar: ,,Niet (de grootte van) het vermogen om omstandigheden te plaatsen en het hoofd te bieden is doorslaggevend, maar de zwaarte van dergelijke omstandigheden." Het is niet moeilijk in te zien, of, zo u wilt, helder te krijgen, dat het alleen aankomt op de *verhouding* tussen draagvermogen en belasting. 't Zal niet nodig zijn dit met voorbeelden te staven van labiele mensen zonder ernstige levensmoeilijkheden, die met betrekkelijk weinig moeite gerieflijk door het leven komen, of van uiterst stabiele mensen met buitengewoon zware moeilijkheden, die er wel eens treurig of mismoedig onder worden of misschien zelfs ,,suïcidaal".

C. F. Faber (Zwolle)

Weekendkursus Japan

De Internationale School voor Wijsbegeerte organiseert op 14 en 15 februari een weekendkursus over Japanse ziens- en levenswijzen. Naast inleidingen over het neo-confucianisme en het zen-boeddhisme ook aandacht voor de psychologie van de zen-meditatie, de beoefening van de meditatie en de psycho-therapeutische aspekten hiervan. Tot slot wordt ook dieper ingegaan op enkele kenmerken van het dagelijkse leven in Japan. Opgave en verdere inlichtingen: tel. 033-15020

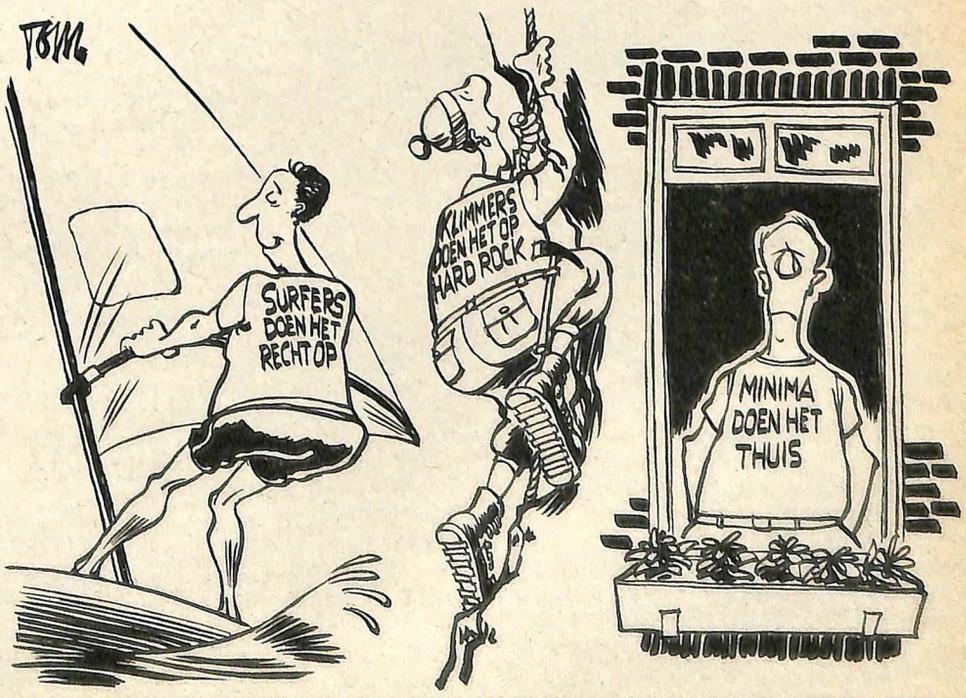

Foto: Jan Lankveld

HET GEVAAR VAN VOORTDU

Theodor Holman over Zelig, de nieuwste film van Woody Allen

Soms konfronteert men mij met een kunstwerk waarvan ik niet weet of ik het nu mooi of lelijk vind. Als ik daar later over nadenk, kom ik tot de konklusie dat ik wel degelijk wist wat ik ervan vond, maar dat ik mijn mening niet durfde te geven. Laatst nog kreeg ik voor mijn verjaardag een boek dat handelde over zelfmoord in de Nederlandse literatuur, dat je niet alleen gelezen *,,moest"* hebben, maar ook nog ,,onwaarachtig prachtig" moest vinden, wilde je nog enigszins serieus genomen worden.
Nou, ik vond het dus een prachtig boek, heel goed geschreven ook, nee hoor, niets op aan te merken, een tien! Een paar dagen later bladerde ik het boek eens door, las een hoofdstuk en legde het weg in het besef dat het aan mij niet was besteed. Maar omdat ik in bepaalde kringen graag voor vol wordt aangezien, verzweeg ik dat.
Kinderen zijn eerlijker. Niet gehinderd door kennis van zaken weten zij precies wat mooi en lelijk is. Naarmate ze ouder worden neemt hun schaamtegevoel toe en hun oprechtheid over mooi en lelijk af. Zij plegen dan verraad aan zichzelf.

Oh, wat heb ik vroeger een verraad aan mezelf gepleegd.
Ik weet nog dat ik als klein jochie weg was van het schilderij ,,de schoenen" van Van Gogh. Mijn moeder had daarvan een reproduktie en liet me die vaak zien. Ze vertelde er een mooi verhaal bij, iets in de trant van: ,,Weet je waarom dit een mooi schilderij is? Omdat je aan die schoenen kan zien dat ze heel veel hebben meegemaakt. Wat denk je dat ze voor avonturen kennen?"
En terwijl ik de gekste verhalen fantaseerde, werden voor mij die afgetrapte stappers steeds mooier – het werd mijn lievelingsschilderij.
Toen ik op de middelbare school kwam, kreeg ik een tekenmeester die ik mateloos bewonderde. Hij rookte een maïspijpje als hij zijn zachte potlood tussen zijn vingers hield en trefzeker de juiste lijn op papier zette.
Ik wilde op mijn twaalfde jaar dus ook een maïspijpje roken. Voor mij was ,,Sikbok" (inderdaad, hij had een artistiek baardje) een man die wist hoe de wereld in elkaar zat – hij mocht daar graag over praten – en bovendien wist hij hoe je moest leven. Dat bleek wel uit de verhalen die hij vertelde, meestal krankzinnige vakantie-avonturen waarin hij een komische heldenrol vervulde.
Wij lachten ons slap om hem en niet alleen ik voelde me bijzonder tot hem aangetrokken. Bijna al mijn vriendjes imiteerde hem en zijn stembuiginkjes, zijn markante uitdrukkingen, zijn kuchjes en zijn karakteristieke manier van lopen waarbij hij één schouder had opgetrokken alsof hij een loodzware tas moest dragen.
Allemaal rookten we stiekem een maïspijp in de pauze – en dan waren we hém.
Op een dag was hij weer heerlijk aan het vertellen en opeens komt het gesprek op Van Gogh.
,,Van Gogh",, jongens was een prutser. Alleen domme Amerikanen vinden zijn schilderijen nog mooi, maar iemand die een beetje tekenen kan, kijkt door hem heen, " zei Sikbok.
Even dacht ik dat ik door de grond ging.
,,En dat schilderij met die schoenen dan?" vroeg ik.
,,Pure kitsch," zei Sikbok.
,,Ja, daar hebt u eigenlijk gelijk in," zei ik meteen overtuigd.
Ik wilde me aan Sikbok aanpassen want ik had zijn warmte nodig.

Daar kwam nog bij dat ik zeker wist dat ik lelijk was.
Echt heel lelijk: een dom bebrild hoofd, roodgele puisten en een afgebroken hoektand. Urenlang tuurde ik in die tijd in de spiegel en zag een huilerig knaapje dat zichzelf een hopeloos stuk vlees vond.
De enige manier om de aandacht van mijn vogelverschrikkerskop af te leiden was door iemand anders te zijn.
Het hielp werkelijk. Op veel vragen wist ik een (zijn) antwoord, ik voelde me in gezelschap niet meer ongemakkelijk en de schaamte over m'n verkreukelde kop nam gestaag af. Als ik maar niet mezelf hoefde te zijn.
Sikbok werd na een jaar van school gestuurd omdat hij een verhouding had aangeknoopt met een leerlinge – iets waar ik hem mateloos om bewonderde – en ik raakte in verval omdat ik mijn spiegelbeeld kwijt was.
Wie was ik eigenlijk zelf?
Tot op de dag van vandaag weet ik dat nog niet.
Als een ekster steel ik uitdrukkingen van mensen; ik neem nog steeds gebaartjes van ze over; soms probeer ik te kijken - als ik kwaad ben - als Jean Paul Belmondo in De Man van Rio en hoe vaak heb ik tegenover alleenstaande dames niet m'n knappe Paul McCartney blik (met bril, helaas) opgezet, zij het zonder noemenswaardig sukses.
Omgekeerd zie ik als leraar dat leerlingen soms iets van mij, of van een kollega overnemen.
Blijkbaar heb je als mens grote behoefte je aan iets of iemand aan te passen om de simpele reden dat je onzeker bent over jezelf en er toch wilt bijhoren.
En is opvoeding vaak niets anders dan het leren aanpassen.

In een ander verband heb ik het op deze plaats wel eens gehad over de merkwaardige maatschappelijke eis dat kulturele minderheden zich in dit land moeten aanpassen. Grote sociale druk wordt er op ze uitgeoefend om maar vooral een Nederlands levenspatroon te volgen. Hoe Hollandser de gewoonten zijn, hoe minder men gediskrimineerd wordt.
Ik vind dat afschuwelijk omdat ze zich dan altijd schikken naar de groep die het meest bedreigend voor hen is. Welke sociologische verklaring hiervoor wordt gegeven, weet ik niet – misschien zit ik er met deze konstatering dan ook helemaal naast – maar wat ik zie en zelf heb meegemaakt is dat je het gedrag overneemt van de laagste algemene norm die het dichtst bij je staat; en dat ook altijd in een situatie waarin je je onzeker voelt.
Hoe gevaarlijk zo'n aanpassing kan zijn, toont de film *Zelig* van Woody Allen.

Waar gaat de film over?
Leonard Zelig is een man *ohne Eigenschaften* die wordt met wie hij omgaat. Praat hij met dikke mannen, dan wordt hij zelf dik, temidden van negers wordt hij zwart, onder chinezen wordt hij een chinees. Verkeert hij onder nazi's, dan wordt hij een nazi.
Dr. Fletcher, gespeeld door *Mia Farrow*, vindt hem een interessant geval. Ze gaat zich voor hem interesseren en

RENDE AANPASSING

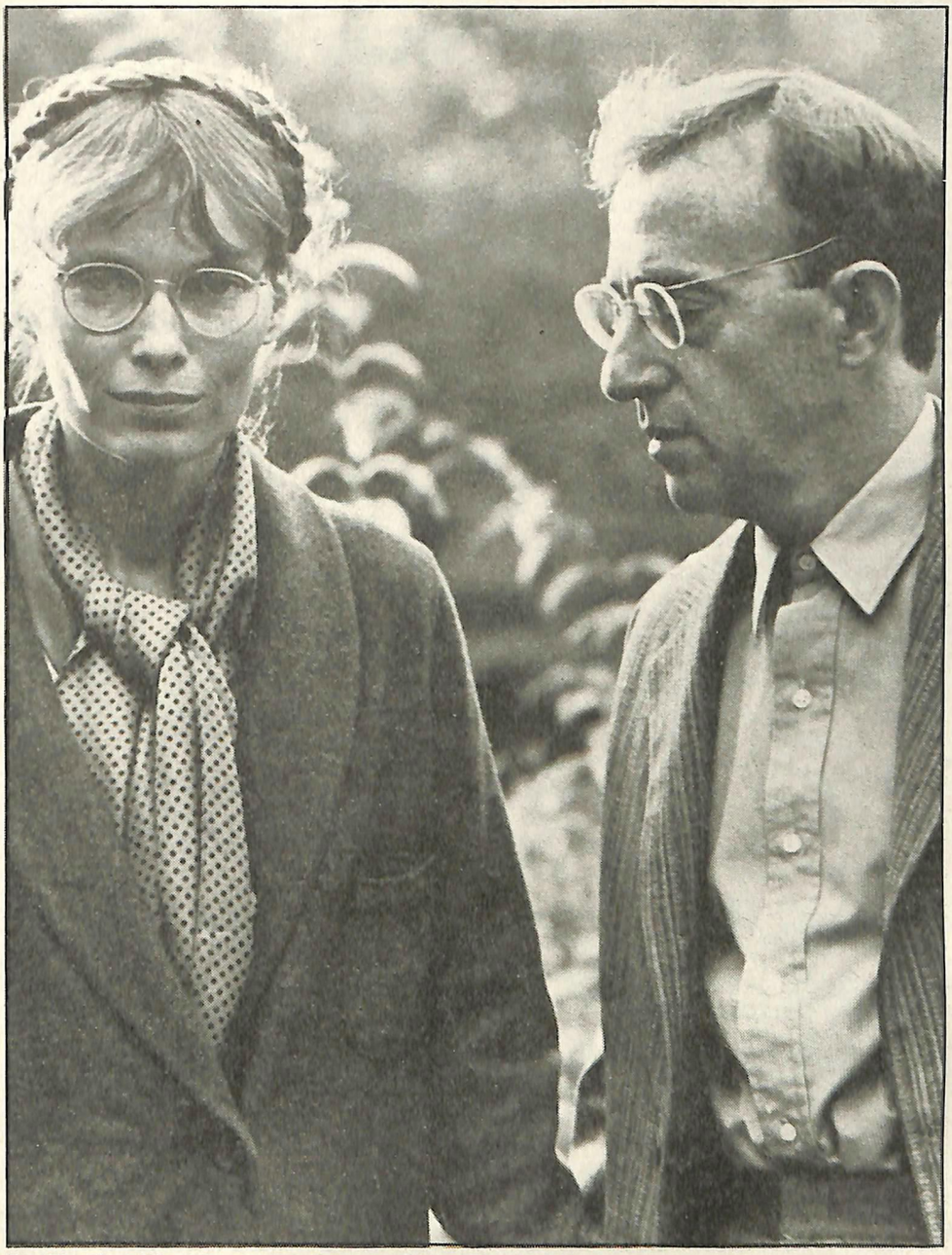

Dr. Fletcher (Mia Farrow) en Leonard Zelig (Woody Allen) ontmoeten elkaar

uiteraard wordt Zelig temidden van psychiaters een uitzonderlijk goed psychiater.
Wanneer ontdekte Zelig voor het eerst dat hij zich fysiek en psychisch aanpaste aan zijn ongeving?
Dat was toen hij, als kleine jongen, niet durfde te zeggen dat hij *Moby Dick* niet had gelezen. Wat was de oorzaak? Hij wilde aardig gevonden worden en hij wilde er bij horen.
In het midden van de film lukt het dokter Eudora Fletcher om van hem een man te maken met eigen meningen en gevoelens. Maar dan blijkt Leonard Zelig een eigenwijs type te zijn die geen enkele afwijking van zijn mening duldt. Als hij weer zichzelf is, claimen verschillende vrouwen dat ze met Zelig getrouwd zijn geweest. Zelig kan het zichzelf zijn moeilijk aan, en tijdens een etentje in een Grieks restaurant verandert hij weer – in een Griek. Hij ontvlucht dokter Eudora Fletcher. Zij vindt hem terug, letterlijk achter Hitler als een nazi. Gelukkig blijkt de liefde van Zelig voor Eudora Fletcher zo groot dat ze weten te ontsnappen.

De film is gemaakt als een dokumentaire en is technisch een uitzonderlijk werkstuk. Je ziet Woody Allen echt achter Hitler staan en je hebt als toeschouwer dan ook geen moment de indruk dat je kijkt naar een film uit 1983. De beelden die zich afspelen in de jaren dertig zijn ongelooflijk authentiek. Maar zoals in bijna alle films van Woody Allen bezit ook Zelig vele betekenislagen.
Zo is de film tevens een satire op de Amerikaanse samenleving die van iedere afwijking meteen een modieuze gril wil maken. Er ontstaan Zelig-poppetjes (een kameleon), een Kameleondans, etc. etc.

Bovenal is de film natuurlijk zeer humoristisch door *Woody Allen* zelf als Zelig.
Zoals in elk goed kunstwerk zijn er vele interpretaties te geven van wat de mogelijke intenties van Woody Allen waren.
Ik kies er één uit.

Wat ik in de film het duidelijkst herkende was de noodzaak en het gevaar van volledige aanpassing. De noodzaak is dat je je wel moet aanpassen als je tenminste in een bepaalde kring geaksepteerd wil worden. Je wordt als het ware gedwongen om verschillende gedaantes aan te nemen, vooral ook als blijkt dat het absoluut niet gewaardeerd wordt als je je eigen mening geeft.
Als Sartre zegt dat je ,,gedoemd bent" om ,,vrij" te zijn, dan bedoelt hij volgens mij dat je verplicht bent om keuzes te maken; je moet steeds weer kiezen en de keten van die keuzes bepaalt wie je bent.
Maar waar baseer je je keuzes op? Op je verstand? Door klakkeloos de gedaante, de meningen en dus de keuzes van iemand anders over te nemen ben je in ieder geval minder eenzaam dan als je een eigen oorspronkelijke visie hebt.
Voor het geven van een eigen mening heb je moed nodig. Een Russische schrijver die zijn mening geeft over het Sowjet-regime, wordt in de gevangenis gezet of naar Siberië gestuurd – om maar een voorbeeld te noemen. Hoe groter de bedreiging, hoe groter vaak de noodzaak om je aan te passen. Denk aan de oorlog.
En daarmee ben ik precies bij het gevaar van aanpassen terecht gekomen. Voortdurende aanpassing – het uit handen geven van je eigen visie's – leidt uiteindelijk tot fascisme.Een fascist is een anonymus; de grote leider denkt voor hem; hij voert slechts een bevel uit. Militarisme is niets anders dan totale aanpassing: uniformisme.
Wie zich aan alles en iedereen heeft aangepast, wie zijn individualiteit heeft verloren en dus geen geweten meer heeft, zet zonder schroom de gaskamers open.

Zelig wordt gered. Waardoor? Het is de liefde voor een vrouw. Dát was wat hij wilde en dát gaf zijn leven zin. Hij had geen reden meer om zich aan te passen; Eudora Fletcher hield van Zelig zoals hij was – met al zijn tekortkomingen.
Wanneer die tolerantie niet had bestaan, wanneer hem een uitzonderlijk gedrag, een merkwaardig uiterlijk, een eigenzinnige visie en een onbekrompen opvatting voortdurend kwalijk zou zijn genomen, dan had Zelig mettertijd ongetwijfeld de gedaante aangenomen van een reusachtig vernietigend monster.

Theodor Holman

Hoofdbestuur stelt buitengewoon kongres uit

Het hoofdbestuur heeft besloten het buitengewoon kongres te verplaatsen van 18 februari naar 26 mei a.s., gehoord de kommentaren van de Ondernemingsraad en de hoofden van dienst op de voorgestelde herstrukturering. De door de verschuiving ontstane tijdswinst wordt gebruikt om in onderling overleg tot een herzien reorganisatievoorstel te komen.
Zoals bekend wilde het hoofdbestuur door een reorganisatie een doelmatiger werken van de diensten en het centraal bureau tot stand brengen. Bovendien zouden zo hopelijk enige bezuinigingen op langere termijn tot stand kunnen worden gebracht. Een kommissie onder voorzitterschap van Anneke Krijnen heeft daartoe een nota opgesteld die het hoofdbestuur aan het kongres wilde voorleggen. In die nota werd voorgesteld de HV-diensten in vier sectoren onder te brengen (geestelijk werk, verenigingswerk, onderwijs, en publiciteit) die geleid zouden worden door taakgroepen en koördinatoren in plaats van de huidige stichtingen en dergelijke.
Van de zijde van de ondernemingsraad en de hoofden van dienst is ernstige kritiek gekomen op de voorstellen: men vond ze ,,onaanvaardbaar en onuitvoerbaar" omdat te weinig rekening was gehouden met de bestaande bevoegdhedenregeling, de relatie tot externe subsidiegevers, er een ongelijkheid tussen hoofden van dienst werd geschapen, de financiële gevolgen onvoldoende waren onderzocht, enzovoorts. Het hoofdbestuur kon in deze omstandigheden niet op verantwoorde wijze een voorstel voorleggen aan het kongres, en heeft daarop tot verplaatsing van het kongres besloten. Tegelijkertijd is een kommissie ingesteld, bestaande uit Lex Hagenaars, Cor de Ronde en Ben van Hoey, die in nauw overleg met de hoofden van dienst moeten trachten op korte termijn tot nieuwe voorstellen te komen. Daarbij moet worden uitgegaan van de bevoegdhedenregeling, en wordt afgezien van de eerder voorgestelde koördinatoren en taakgroepen. Wel wordt vastgehouden aan sektorgewijze koördinatie en reorganisatie van de verantwoordelijkheden in hoofdbestuur, dagelijks bestuur en afzonderlijke hb-leden. De kommissie moet eind maart klaar zijn in verband met de wettelijk vereiste adviesronde voorafgaand aan het kongres.

Iedere journalist die het HV-gebeuren op de voet volgt – bijvoorbeeld door de ,,Humanist" te lezen – wist dat er problemen op de boekhouding waren geweest, dat de financiële situatie er een jaar geleden zeer somber uitzag. En dat er inmiddels zodanig oplossingen waren gevonden dat het HV het hoofd redelijk boven water weet te houden. Vooral de extra-steun van onze leden moet daarbij worden vermeld. Een enkele, (kennelijk minder goed op de hoogte zijnde) journalist zag deze inmiddels verouderde informatie voor nieuws aan en zorgde voor een publicitair stormpje in een glas water dat gelukkig beperkt bleef tot enkele provinciale bladen. Positieve aandacht was er gelukkig voor ons nieuwe rapport over de groeiende buitenkerkelijkheid en het voorontwerp voor een herzien humanistisch perspektief. Voorts vond er een hoorzitting plaats met de Omroepraad in verband met de aangevraagde verdubbeling van de zendtijd, en wordt intensief overlegd over de toekomstige opbouw van de humanistische opleidingen: daarover meer informatie in de volgende ,,Humanist".

Rob Tielman, algemeen HV-voorzitter

Uitbreiding vrouwen-emancipatie

De uitbreiding van het vrouwenemancipatiewerk is een feit. Sinds 1 januari '84 is **Cristina Smith Valenzuela** parttime werkzaam op het Centraal Bureau. Cristina heeft rechten en filosofie gestudeerd. Zij zal zich bezighouden met inhoudelijk beleid op het terrein van emancipatie, eveneens met het doordenken van het Humanistisch Perspektief vanuit de feministische invalshoek.

Landelijke vrouwendag op 10 maart

De taakgroep Vrouwenemancipatie van het HV organiseert op 10 maart een landelijke vrouwendag over zelfstandigheid. Vanuit de humanistische uitgangspunten zal aandacht worden besteed aan de emotionele voorwaarden die aanwezig moeten zijn om vrouwen een zelfstandig bestaan te garanderen. Ekonomische zelfstandigheid is ons inziens even belangrijk, als zodanig hebben we dit reeds vorig jaar behandeld. De achtergrond-idee die we als humanistische vrouwen hanteren is de eigen waarde, die tot uitdrukking komt in de persoonlijke ontwikkeling, in het gevoelsleven en bij de opvoeding en onderwijs. Hierbij willen we externe faktoren betrekken die invloed hebben op de zelfstandig emotionele groei van vrouwen zoals wetgeving, woningbouwvoorziening, ruimtelijke ordening, en uiteraard de verschillende samenlevingsvormen.
Hoewel de overheid de tendens vertoont om steeds meer samenlevingsvormen gelijk te stellen aan het huwelijk, wordt dat gedaan vanuit ekonomische motieven en impliceert dit niet de erkenning van de fundamentele gelijkwaardigheid van alle relatievormen, zoals wij humanisten die wel kennen. In de diskussie op de landelijke vrouwendag zullen o.a. de volgende samenlevingsvormen centraal staan: ongehuwd samenleven van één man en één vrouw; alleen wonen; kollektief wonen; homoseksuele relaties; het huwelijk, uitgesplitst in traditioneel huwelijk en niet-traditioneel huwelijk.

Ons uitgangspunt is dat de erkenning van de gelijkwaardigheid van alle relatievormen een doorbreking betekent van de huidige hetero-gezinsvormen die gebaseerd is op de joods-christelijke huwelijksmoraal.
Deze vierde vrouwendag is bedoeld voor *alle* HV-vrouwen en belangstellenden en wordt gehouden van 10.30 tot 15.30 uur in het Erasmushuis, Oudkerkhof 11 in Utrecht. De dag start met een inleiding van gezinssociologe Iteke Weeda. Als de reiskosten een belemmering vormen, neem dan kontakt op met Margreet de Leeuw, op dinsdag, woensdag en donderdag bereikbaar op telefoonnummer 030-318145. Bij voldoende vraag kan worden gezorgd voor kinderopvang. De kosten voor de lunch bedragen *f* 5,–.

Opgave vóór 1 maart bij Dini Boer, tel. 030-318145 toestel 21. Bij opgave zal een informatiebrochure en programma worden opgestuurd.

HET HV-GEBEUREN

100ste student haalde HOI

In 1983 studeerden in totaal 28 studenten af op het Humanistisch Opleidings Instituut (HOI). Dit betekent dat sinds 1977 meer dan honderd studenten het HOI-diploma hebben behaald.
Hieronder de namen van de studenten die afgelopen jaar afstudeerden.
L. van Aarle, W. van Amstel, T. Bartman-Besse, J. van de Blink, L. de Boer, K. van Brandwijk-Wiltjer, D. Daane-Holster, L. Fernhout-Schmidt, F. de Hesse, C. van Hinte, L. Hof, N. Hordijk, F. van der Kolk, A. Kuiper-Lodder, H. de Man, J. van der Most, G. Nijsten, K. van de Par, W. Reinders, F. Schellinga, J. Swart, R. van Sijl, R. Uitham-Rugge, M. van Velzen, G. Vlietstra, B. Voors, J. de Vries, H. Wassenaar.

Wageningen

Op donderdag 9 februari om 19.30 uur is in de pastoreskamer van ,,De Wereld", Generaal Foulksweg 1, in Wageningen informatie en kennismaking voor een ontmoetingsgroep. De bijeenkomsten daarna zijn wekelijks op woensdag van 19.30 tot 22.30 uur tot en met 4 april. Een week-end in Otterlo van 17-19 februari maakt deel uit van deze serie.
Opgave tot 8 februari bij E. Nagel (tel. 085-334849) of bij de studentenraadsvrouw Thea de Jong (tel. 08370-82663, alleen vrijdags van 11.00-13.00 uur). Totale kosten voor studerenden *f* 45,– voor anderen *f* 150,–. Begeleiding: Edith Nagel, humanistisch raadsvrouw en Pieter Bongaart.

Pinksterweekend

Met pinksteren zal er weer een weekend gehouden worden voor kinderen en volwassenen. Het programma wordt gezamenlijk ingevuld: in kleine groepjes praten of aktief bezig zijn. Dit keer in Groenlo (Gld).
Meer informatie volgt. Inlichtingen Loek de Leeuw: tel: 030-624458.

HV-jongerencafé

Het programma voor het HV-café voor februari en maart ziet er als volgt uit: 4 februari: ,,Gemaskerd Bal"! 3 maart: ,,Computers in de samenleving". Wat is de zin/onzin van computers in het huidige arbeidsbestel? Plaats: Landelijk Humanistisch Centrum. Tijd: 20.00 uur.

HV OP RADIO & TV

radio

HET VOORDEEL VAN DE TWIJFEL
dinsdag, 18.30-19.00 uur, Hilversum 2
woensdag, 18.30-19.00 uur, Hilversum 2

televisie

VIJF MINUTEN BEDENKTIJD
elke zondagavond 20.10-20.15 uur.

Weekend Seksualiteit

Ook deze lente organiseert de homogroep van het Humanistisch Verbond een lang weekend onder de titel ,,Humanisme, Seksualiteit & Relaties". Het gebeuren vindt plaats van vrijdagavond 13 april tot en met zondagmiddag 15 april, in vormingscentrum De Kapellerput te Heeze (bij Eindhoven). Er is plaats voor tachtig mannen en vrouwen die in groepen verschillende thema's ter hand nemen. Enkele onderwerpen: humanisme en emancipatie, geestelijke weerbaarheid, huwelijk en homoseksualiteit, mannenvriendschap, kontakten leggen, en spel. In sommige groepen ligt de nadruk op diskussie, in andere groepen op uitwisseling van persoonlijke ervaringen of kreatief spel. Gemeenschappelijk is de humanistische levensbeschouwing die de sfeer van het weekend bepaalt. De prijs voor het weekend varieert van *f* 80,– tot *f* 110,–. Belangstelling? Vraag nadere informatie en het inschrijfformulier bij: HV-homogroep, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

Jongeren-weekend

Van vrijdagavond 24 t/m zondagmiddag 26 februari organiseren de humanistische jongeren een weekend rond het thema ,,Intimiteit en Afhankelijkheid". Het thema is geïnspireerd op de boeken ,,*Intieme Vreemden*" van Lillian Rubin en *Wat willen vrouwen eigenlijk?* van respektievelijk Susie Orbach en Luise Eichenbaum. De deelnemers ontvangen een samenvatting van deze boeken. Plaats van het gebeuren is jeugdherberg ,,Koningsbosch" te Bakkum. De deelnamekosten bedragen *f* 72,50. Opgave schriftelijk of telefonisch: Hum. Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, t.a.v. Ilse Kootstra, tel. 030-318145. Wie vegetarisch wil eten wordt verzocht dit bij aanmelding door te geven.

Gemeenschapsnieuws

Deze kolom bevat een beperkte keuze uit plaatselijke bijeenkomsten, die in principe voor iedereen gratis toegankelijk zijn.

Dordrecht: Op zondag 12 februari om 10.30 uur spreekt **Albert Nieuwland** uit Amsterdam over het onderwerp **,,Macht en onmacht in je persoonlijk leven"** in zaal ,,De Schakel", Singel 341 te Dordrecht.
Eindhoven: Woensdag 15 februari om 20.00 uur komt **Casper Vogel,** hoofd van de RTV-dienst van het Verbond, naar Eindhoven om een inleiding te houden over **,,Fundamentalisme in de USA".** Plaats: J. Pels Wooncentrum, Geestakker 46 te Eindhoven.
Groningen: Op dinsdagochtend 14 februari om 9.30 uur zal **Mw. H. Singer-Dekker,** hoogleraar strafrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen enkele punten bespreken uit de **Emancipatienota.** Plaats: Humanistisch Centrum, W.A. Scholtenstraat 2 te Groningen.
Voorts zal op zondag 26 februari om 10.30 uur de heer **C. Tempelman,** medewerker van het Psychologisch Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen, spreker over **,,Ouder worden"** en de daarmee samenhangende problemen. Eveneens in het Humanistisch Centrum.
Hoogeveen: Als eerste van een tweetal thema-avonden over **Fascisme** zal op dinsdag 21 februari om 20.00 uur een video-band gedraaid worden, gevolgd door een diskussie onder leiding van **Pietro Sluis.** De tweede avond wordt op dinsdag 20 maart gehouden. Beide avonden vinden plaats in het Jannes v. S. Sleedenhuis, Eisenhouerstraat 10 te Hoogeveen.
Midden-Holland: Op 23 februari om 20.00 uur vindt in de Agnietenkapel te Gouda een **Openbaar Symposium ,,Anti-Diskriminatie"** plaats naar aanleiding van het Voorontwerp van de Wet Gelijke Behandeling. Medewerking verlenen o.a. VOO, NVSH, COC en vrouwenorganisaties. In het forum hebben o.a. zitting **Rob Tielman,** algemeen voorzitter van het Verbond, en **Lex van der Jagt,** voorzitter van de Vereniging voor Openbaar Onderwijs.
Sneek: Zondag 19 februari om 10.15 uur spreekt **Paula van Schaveren** uit Boskoop over **,,Humanisme, emancipatie, feminisme"** in zaal Onder de Linden te Sneek.
Winterswijk: Zondag 19 februari om 10.30 uur houdt de heer **Rob Slot** uit Axel een inleiding met als onderwerp **,,Werkloosheid, niet het probleem. Wel vrijetijdsbesteding".** De bijeenkomst vindt plaats in het bejaardencentrum ,,De Berkhof", Waliensestraat 33 te Winterswijk.

Jac van den Oort

Koos & Harrie over fantasie

Vreselijk. . .
Is er iets?
Ik heb. . .
Ja?
Zojuist heb ik u gewurgd.
Zo. . . zo. . .
In koelen bloede.
Toe maar.
En het ergste was. . . Ik. . . ik genoot ervan.
Welja.
In mijn fantasie, bedoel ik.
Een pak van mijn hart.
U bent ook niet erg onder de indruk.
Ach. . . ik begrijp het wel.
U denkt toch niet dat ik u écht wil vermoorden?
Wat zal ik zeggen. . .
Durft u maar.
Wel. . . ik beschouw jouw wurgfantasie als een wat plastische voorstelling van jouw verlangen mij het zwijgen op te leggen.
Waarom zou ik u de mond willen snoeren?
Omdat jij maar al te vaak een broertje dood hebt aan mijn altijd wat nuchtere redenaties.
Maar waarom heb ik dan geen fantasie waarin ik u met steekhoudende argumenten om de oren sla?
Omdat je daar in werkelijkheid nooit in zult slagen. Daarom kies je in je fantasie voor een moordlustig alternatief.
Maar nu doet u het net voorkomen, alsof fantasieën slechts betrekking hebben op onbereikbare idealen.
Vaak is dat ook zo.
Dan neemt de fantasie je bij de hand, op reis naar een roze in zich kloppende wereld, een hemel die geen dorst en honger kent.
Dat lijkt me anders niet verkeerd zo'n wereld.
Helaas, helaas, Reisbureau „De Fantasie" verstrekt zo goed als nooit „one-way-tickets to heaven". Je keert altijd weer terug in de verwarrende werkelijkheid van hier en nu.
Fantaseren is vluchten, wilt u daarmee zeggen.
Niet altijd. Er is ook zoiets als een fantasie die haar vertrekpunt vindt in de werkelijkheid, deze op een hoger niveau tilt en tevens een route uitstippelt om dat niveau te bereiken.
Dus als ik het goed begrijp dan. . . dan. . .
Ga door ik ben benieuwd.
Dan moeten fantasieën betrekking hebben op bereikbare idealen.
Weet je. . . mensen zouden zich wat meer los moeten maken van sukses. Belangrijker is fantasie te zien als een motor om in aktie te komen.
Jezelf een worst voorhouden?
Met je hoofd in de wolken en je benen op de grond.

Tekst: Harrie Jekkers en Koos Meinderts. Foto: Jan Lankveld.